

بِاللّٰهِ وَحْدَهِ لِلّٰهِ كُوْرٌ دُسْتَانِي

(پشکا دووی)

بەرەقەقىكىن

ئىسماعىل تاھا شاهين

پیشگوون

د پشکا نیکیده من ژفانه ک دابوو نه قیندارین بالندهيان کو ((نه گهر
ژی یاربېت و خودى هاريکاربېت، نه چېگاھە یا دووماهييىن نابت)) نه فرقه
ب دلخوشىيەکا پېر، هيقييما به ردستبوونا پشکا دويىن ژی بولو راستى ..
و نه م هيقيييان ژې بېرىكەئىنان و سەرىكەئىنانا پشکىن دى ژی نابىرن ..
ب راستى پشتەۋانىيما مەرداňە يا دەزگەھا سېپىرېز و خەمخوارن و
دەستەلكرنا وي بۇ پېشوازىكىرنا ۋى كارى بىنسترا پۈزىيما منه ل سەر
تەكۈوزكىرنا ۋى نەركى پېرۋۆز..ھەرومسا چوچا مەردىنييما كېم وىنەيما
كەسىن دلسۈزىن خەمسارى د هارىكارىيىدە نەكرين، و ھنبانكا خوه ب
دلهكى خودش و رووچىكى گەش بۇ من داقوتايىين نائىتە ژې بېرگرن ب
تايمەتى سەدىقىن مەلا رەجەبىن كواشى، رەحىمەتى مەلا مەحەممەد نەمینى
كىستەرەشى، رەحىمەتى خەليلىن حەسەن تۆرى، حەجى مىستەفا نامىيدى.. و
ھەمى ھەقال و بىرادەرین رېڭا بەرھەقىكىرنا پېزازىنان ل بەر من ب
سانەھى ئىخستىن ب تايىبەتى كاك كاميران درباس ھرۇزى ، هارىكارىيما
وان كەرپىچى سەردەكىيىن لىينانا ئافاھىيىن ۋى بەرھەمىيە و پشکدارىيە د
بېرىكەئىنان و سەرىكەئىنانا بەرھەمى ب خودده.

ئىسماعيل تاها شاهين

٢٠٠٦/٢/٦

www.seyzar57@yahoo.com

بنه مالا کوتکان

ئەف بنه مالا ھەمى جوونىن قىتakan و كوتکان دىگرت. هندەك بالندەيىن كەلواش نافنجى و سەرچۈچۈك، و ستوکورتكىن، نكل كورت و پېكۈرتكىن. تىرىپەرن و رەنگى پەرىن وان دوبارى ب سەر گەوريقەيە. باراپتىر كۆمۈممە ل دەشتىن ھشك و ئەردى بەيار دژىن، و ژ نشكەكىيە ژ ئەردى رادىن و دفرن. خوارنا وان باراپتىر گل و گىا و شىنكاٽىيە، و مىش و مۇزىن بچۈوك ژى دخون. هندەك ژى هيلىنان ل سەر ئەردى چى دكىن و هندەك ژى ل سەر داروباران يان د ناڭ كەفرانىرە يان د كەلشىن داروبار و دیوارانىرە.. يىن مىن باراپتىر ژى دوهىكان دكىن.

(ا) نقشى قىتakan

هندەك بالندەيىن دەشتىنە. نكلى وان نىزىكى يىن پۇرانە، باسکى پېيان كورتە و ھەتا سەرى تلان ب پەرە. چەنگ درېز و تىزىن و بۇ فرينى گەلەك ب ھىزىن، كورىبيا وان باراپتىر سىنگوركىنە و ھەردوو پەرىن نىشقى درېز و زرافن يان ژى كورىبيا وان دووماھى خېرە. رەنگى گشتى يىن پەرەن و سەروبەرە وان ب سەر رەنگى دەشتىن خىزگەھە دېت ئەۋىن بالندە قەست دكتى يانلى ئاكنجى. خوارنا وان باراپتىر دان و پشکۆزك و تۇقىن گل و گىابى و شىنكاٽىيە. ھىكال ئەردى بەيار و خىزگەھ دكىن. هيلىنا وان كۆركەكا قالىك و سەرئەردد، و ھەزمارا ھىكان باراپتىر(۲) نە و كىيمجا خود ل سىن و چاران ددىن. ھىكىن وان تامخىن پىيىنى، پىيىنىن وان قەھوايىنە ل سەر تەختەكى خاكىيىن باۋزەرقە بەلافن. تىزىك هيلىنهيلن، ژ ھىكى دەركەقىن و ب دوو دەبابان دكەقىن.

تېيىن

هەر جەھەكى قان كورتكىرييان بىبىنى، رامانا بەرانبەر ددىن:
س = سۆرانى
ع = عەردى
L = لاتينى
سم = سەنتىيمىتىر

فتىك كەتىك

(س) كوركۈر؛ قەقى؛ كوركۈرەى بەرزگ سېى
(ع) القطا العراقي

Pterocles alchata (L.)

٢٠ - ٣٧ سم درىژە. يى نىر ئالەكىن وى سۆرنارنجىينە گىخەكا رەش دكەۋەتە پشت چاقان و ژ ئالى پشتىقە پىساپىيەكى زەيتۈونىيەن فەكرييە و پەرىن سەرملان بى پىنييەن زەر ب دووماھى دىنەن. زرافىيىا پشتى و پەرىن سەركۈرىيىن گىخدارىن ب گىخىن قەھوايىيەن تارى و زەرئى گەورى جۇن، و هەردوو پەرىن نىقا كورىيىن گەلەك درىژ و تىزىن. چەنگەشىرىيەن بچووك رەنگ قەمەرن و تەنشتىن پەرەن (لىقىن وان) سېى و رەشىن، و چەنگەشىرىيەن دىتەر زەيتۈونىيەكى باقىزەرن، و دووماھىيىا پەرەن قەمەرە. شاپەر رىساپىيەنە. ئەرزىنک و ھەفتىك زەيتۈونىيەكى باقىزەرن، و تەنگەكا رەنگ قەمەرە ستۇرۇل بەرچىلەكى وەرھاتىيە، گىخەكا سېى د ناڭبەرا وى و زكى سېيدەيە. يا مى ژ ملى پشتىقە گىخدارە ب گىخىن قەھوايى و گەور، و گىخىن سېى و رەش و قەمەر ل سەر چەنگەشىرىانە. شاپەر رىساپىيەنە. هەردوو ئالەك قەھوايىنە، و ئەرزىنک و ھەفتىك سېيدەنە، و تەنگا سىنگى قەمەرەكى فەكرييە د ناڭبەرا وى و زكى سېيدە گىخەكا زرافا قەھوايى هەيە. هەردوو پەرىن نىقەكى كورىيىن كورتىرن ژ بىن نىرى. نىر و مى زەستانان وەكى ئىكەن.

سپیلکا چاقان قه‌هوایییه. نکل ئەسمەرەکى ب سەر راساسىقەیە. پى رساسىنە. خودشفر و چەنگ ب ھىزىن. كۆمكۆمە ل دەشت و ئەردى خىزگەد دژىن. ل جەھىن شۇف و بەيار ھېلىلەنەن چى دكىن. ھېلىلەنەن وان كۆركەكا سەرنەرەدە ب پەدخ بىنەگىايەكىيە يان د ناف ھەندەك پووشىدە و باراپتەر دو يان سىن ھېكىن گەورىن بىنېپىنى ب پىنېپىن قه‌هوایى دكىن. ئەف جوونە قىتكە رەف رەف سپىدە و ئىققاران دەمەن قەستا چەرى (خوارنا دانى و تۈقىن گل و گىا و شىنكاتى) و ناۋىن دكت دىئىتە دىتن. باراپتەر دووماھىيىا گولانى ھەتا تەباخى تىيەكەن ل ئەردىن رووت و رەوالىن بەيار و خىزگەد دىئىتە دەر. نىير و مىن ھەردوو ل سەر ھېكىن د دەمەن كوركاتىيىنەد روودىن. ھېكىن وان د گەل تىيەكەن باراپتەر خزىرانى و تىرمەھى دىئىنە دىتن. قىتكە ژ ھەيغا چار پىنەدە ل كوردستانى بەيدا دېت و ھەتا چىرييىا ئىيىن و دويىن. ژ وېرى وېقە ژ بەر بارانان درەقت. قەستا جەھىن خىزگەد و ھشك دكت. ئەف جوونە قىتكە ل ژۇرىيىا ئەفرىقيا و تۈركى و سوورىيَا و عىرافى (ل دەشتىن نىشىف) و ئىرانى و قەوقاس و ئەفغانستانى خودجەه.

(۲) نفشي کوتريکان

ئەۋ نفشه ھەمى جوونىن كۆتر و تېيرك و قومرييان دىگرت. ھندەك بالندىيەن كەلواش نافنجى و سەربچۇوك و ستوکورت و تېرپەرن. نكلى وان كورت و نازك و راسته، و پفاتىيەكا نەرم ل دووماهىيَا نكلى وانه ل بەر دەنى، ھەردۇو خنخنكىن وان د ناڭرە فەدبىن. باسکى پى وان كورت و ۋوتوه يان ژ سەرىقە ب پەرە. چەنگ ب ھىز و درېزىن. كورى نافنجىيە بۇ درېزاپىسى. باراپتىر ژى قەستا داروبار و بىستان و زەقىيەن دىن. خوارنا وان باراپتىر دان وقىقى و بشكۈزكىن، كىيمجا مىش و مۇرۇن كوجوچ دخون. ھېلىننان ل سەر داران يان د شىھەفت و كاڭلان يان د كەفرانە، و ھندەجا ل سەر ئەردى چى دىن. ھېلىننا وان بىن سەروبەرە ژ زل و داركان دئىتە چىكىرن. يا مى باراپتىر دو ھىكىن سېي يان گەورە دكت، و نىز و مى ھەردۇو ب دۆر دەملى كوركاتىيىن ل سەر ھىكان رۇودىن. تېزك دەمیننە د ھېلىنيدە، دەملى سۇرپىلانك پىز و مۇويەكى بىخىر پېشەيە. دەباب شيراقەكا سېي وەكى شىرى ژ بەرچىلەكى خۇد دىتكە د دەقى دەباباندە و وى شيراقۇ ھەلمىزىت. پاشتى پىنچ رۇزەكان ھۆسا دەباب دان و دندكىن نماندى دىنە تېزكان. نىز و مى ژ رەنگى و پەرانقە بىزە وەكى ئىكىن. بالندىيەن ژ في نفши ئەفيين ل وەلاتى مە دئىنە دىتن ئەفەنە: كەفۇشىنک، گاپله، قومرى، تېيرك، قومرييَا نافمالان.

كەفۇشىنک

گاپله

قومرى

تېيرك

قومرييَا نافمالان

(١) کهڙوشنڪ؛ کوترهشينڪ

(س) کوترهشينڪ؛ کوترهشينڪ؛ کوترهشينڪ

(ع) الحمام الگوراني؛ الحمام البرى

Columba hivia (L)

تیڙکا کهڙوشنڪ

۳۳ سم دريڙه. بالندديه کي رساسييه ب سهر شينيشه دچت. قانه کا ڪهڪا برسقوکا ب سهر خه مرifieه ل دووماهيا هفتڪي و د سهر به رچيلڪيڙه و هرها تيبيه. سهر و سنگ و زک پچه کي تاريترن ڙ بشتي. زرافبيا پشتني ب سهر سڀفيه يه. و چه نگان ڙ ملن پشتيفه دو گي�ين رهش لينه و کوري ب تهنگ و تيقاريزه دا رهش و فه هوائي ب دووماهي دئيت. بنجه نگ سپينه. تيڙک و هکي یئ ته کووز و گه هشتبيه به س پچه کي تاريتره. سپيلا کاچا فان پرتھ فالبيه، خله که کا زمر د زکيدهي. نكل رساسييه بنئ وي سپبيه. پئ سورن. کهڙوشنڪ بو چه رئ کومکومه و رهف رهف قهستا زهفييان دكت. و ل سهر که لا و گونبه تين په رستگه هان که هيبيه. د شكه فتان و نافاهيبيين کهڻن و هم تا نافمانان ڙي تيڙکان دئينته دهر. هيلينه کا بئ سه رو بهر چئ دكت. بارا پتر دو هيڪ تيڏدنه. سالئ دو سئ دهسته کيئن تيڙکان دئينته دهر. بالندديه کي خوه جهه ل و دلاتي مه، ل همه جهان هه يه. دهمني تيڙک ئينانه دهرا وي ڙ نيسانى دهست پئ دكت هم تا تيرمه هئي، و زفستانان رهفين مه زن پيئك دئينن و قهستا زهفييان دکن بو چه رئ. و پرانبيا کهڙوشنڪين کويشي ل ناف چيابان تيڙکان دئينته دهر. کهڙوشنڪ با پيري مه زنئ رهسته که هبيا مالانه. ل ته رابلس و گزيرته يا كريت و ژوريبيا

رڙئافايا مسرئ و سورريا
و فلستيني و عيرافي
هم تا ژيريبيا رڙئافايا
نيرانئ تيڙکان دئينته دهر.

(۲) گاپله؛ رمیله؛ گاپلک؛ گوپله؛ قورقوچ

(س) کوتره‌گایه؛ گاپل؛ گاکوتار

(ع) الگبان؛ ورشان

Columba palumbus (L)

۳۶ - ۴۰ سم دریزه. کوتره‌کا رسasiيي ب سهري شينيشه، قانه‌کا سبي
ژ هه‌ردوو رهخان ل ته‌نشتا ستوييه، سبياتييه‌ک ل چه‌نگفه‌شيران
هه‌په ژ دهرقه دهمي هريني ديار دبت. سه‌ري وي و بنپشتا وي
شينترن ژ جهين ديترا، هه‌ردوو رهخين ستوي خه‌مره‌کي
برسقوكى كه‌سكن. پشت و چه‌نگفه‌شير ب سهري رسasiيي‌کي تام
قه‌هواييشه‌نه. شاپه‌ر رهش، کوري شينه‌کي فه‌كريي‌هه ژ نيقه‌کي و
دووماهييا وي رده‌هه. سنج گه‌وره‌کي خومورد (ب سهري سوريشه). زك
و ته‌نشت ودکي پشتينه به‌س فه‌كرييترن. بنچه‌نگ رسasiيي‌کي ب
سهري شينيشه‌نه. تيزك رهنج تاريتره ژ يي گه‌هشت، و سبياتي ل
hee‌ردوو رهخين ستوي نينه. سبيلاکا چافان كه‌سكنه‌کي ب سهري
قه‌هواييشه‌يه، نكل سوره‌کي سهري زهرقه‌يه. پي خه‌مرن ب سهري
سوريشه. نهـ جوونه د ناف بيستانانده زاف همي و زيانه‌کا زيده
دگه‌هينته گوبك و پشك و كوليلك و به‌لگين داروباران. هي‌ليليان د
ناف چه‌قلکين دارانره چي دكن. ژ ناداري تيزkan دئينته دهري هه‌تا
دووماهييا ته‌باخ، و تي هه‌يه ده‌دنگتر ژي.. سالي هه‌تا سـ
دهستين تيزkan ژي دئينته دهري. ل نهورقها هه‌تا دهريايا سبي و
دهريايا رهش ل نشيـف و روزنافايـا سـiberia و ل تورـكـي و عـيراـقـي و
سورـيا تـيزـkan دـئـينـته دـهـرـ.

(۲) قومری؛ کوتري

(س) کوترباریکه

(ع) القمری؛ ترغل

Streptopelia turtur arenicola(L)

۲۶ - ۲۰ سم دریزه. بالندیه کی که لواش زراقه سه رمل و نافمل و پشت گهور دکی ب سه ر سویری فهیه و پهرين رهش د نافدهنه. کولوقانکا سه ری هه تا سه ری پاتکن رساییه و پاتک ب خوه قهه هواییه. لیقین پهرين پشتی و چه نگفه شیران قهه مه رن. ل هه ر ته نشته کا ستوي قانه کا راهین رهش و سپی هه یه. بنه رزنک و حه فتك و سنگ گهور فهنه، زک د گهل کوری فهه شیرین بنی سپینه. هه ردو و پهرين نیقه کا کوری بی قهه هوایینه، و پهرين مایی رهشن و دووماهیبا وان سپیه. بنچه نگ رسایینه. یی تیزک ستويی وی فلا لیه ژ هه ردو و قانین رهش. و پهرين ملان ب ره نگ سپی و قهه مه ر دووماهی دئین. سپیلکا چافان زده و خله که کا سوئ ل دور چافان و هرهاتیه. نکل رهش و ته نشست با فزردن. پی سوئه کی قورمزن. چهرا وی دان و فیقیه. هیلینان ل سه ر داروبار و تراشان چی دکت. کتکته د ناف دارستانی دیکر دئینه دیتن. به س ددمی بارکرنی دبنه ره فین مه زن. نیسانی قهستا و هلاتی مه دکت و دووماهیبا چریبا نیکی دچت. و ل دهق مه تیزکان ژی دئینته ده. ل ژیریبا روزن افایا ناسیا ژ حه ودا هه تا تمرابلس، و ل ژیریبا روزن افایا ناسیا ژ حه ودا دریایا قهزوین هه تا تركستانی و نه فغانستانی و نیرانی تیزکان دئینته ده. و هافینان قهستا عیراقی و فلسطینی دکت. و کته ک ژی زفستانا خوه ل گزیرته یا عه ره بی ده باز دکت.

(٤) تفیرک؛تفیلک؛تفیرانک

(س) یاکه‌ریم

(ع) الفاختة؛یاکریم

Streptopelia decaocto(L)

۲۱ - ۲۸ سم دریزه. ژ ملن پشتیقه گهوردکی خاکیه و توکهکا رهش ل پشتپاتکی و هرها تیه. ئەنی قەھواییه کی پیتیبیئ ب سەر راساسیقەیە. ژ بنیقە راساسیيە کی ب قەھوایی تامداییه. حەفتک و سنگ، و زک و كورىقەشىرىن بنى راساسیيە کی قەھرىنە. شاپەر قەھواییه کی تارينە و چەنگقەشىر راساسیيە کی ب سەر شىنى قەھرىشەنە. سپیاتیيەک ل تەنشتىن پەرین كورىبىئ يېن ژ دەرقە ھەمە. سپیلکا چاقان سۆرەکى ئالە. نكل رەشە. پى سۆرەکى تارينە. بالندىھىيە کى دەشتىيە ل جەھىن ئافاد ناڭ گوند و بازىران و ژ دەرقە باراپتىر د ناڭ بىستانان وەھەر وەرسال سەر رېك و رېباران مشە دئىيە دىتن. چەرا وى دان و فىقى و شىنگاتىيە. ژ بالندىھىيەن خودجەھ ل دەڭ مە. ھەيغا نىسانى تىزكەن دئىنە دەر و ھىلىنە کا بى سەروبەر و فەر ل سەر داروباران چى دكت، و باراپتىر يا من دو ھىكەن ب تىن دكت. سالى دو سى دەستەكىن تىزكەن دئىنە دەر. ل مەجەر و ژىرييما رۆزھلاتا ئەورۇپا و تۈركى و تۈركىستانى و ژۆرىيما چىنى و چاپانى، و نشىف هەتا فلستينى و سووريا و عيراقى و ئيرانى و هندستانى و سيلانى و رۆزئاقا ياخىنى خودجەھ و تىزكەن دئىنە دەر.

(٥) قومرييَا ناقمالان

(س) قومرى

(ع) الدبسيَّة؛ يمامَة مصرية؛ فاختة السنغال

Streptopelia senegalensis (L)

٢٧ سم دريَّزه. ڙ تغيركى بچووكتره و گەلەك ب سهر ويقە ڙى دچت. سەرى وي گەورەكى خومؤرە، ل بنحەفتکى و د سەر بەرچىلکىرە هندهك چنى و پنېيىن نەگەله ديار لىينه. پشت قەھوايىيەكى پىتىيە. چەنگەشىر قەھوايىيەكى تامدaiينه ب رساسى و زرافىيَا پشتى رساسىيەكى تارىيە. ئەرزىك سپىقەيە و سىڭ گەورە و زك د گەل كوريقەشىرلىن بنى سپىيە. بنچەنگ رساسىيەكى ب سەر شينيقەنه. كورى دريَّزه، هەردۇو پەرلىن نيقا وي قەھوايىيەكى ب سەر رساسىقەنه، و هەرچارلىن پشتى وان رساسىنە وىيىن ماينى رەشقەنه و تەنشتىن وان سپىنە. يا مى رەنگ پىتىتره ڙ يى نىر و چنى و پنېيىن ل بنحەفتکى و د سەر بەرچىلکىرە پىتىتر و كىمترن ب تىرکىينى وەكى يا مىيە پچەكى تارىتەرە. سپىلاكا چافان قەھوايىيە. نكل رەشه. پى سۆرەكى ئالى تارىنە. مشە و بەلاق و خودجەه ل گوند و بازىران، و هيلىنان ل ناڭ مالان و ل سەر داران چى دكت و ڙ دو هيلىان پىقەتەر ناكت و هيلىنەكا بى سەروبەر چى دكت. و ئەقەزى وەكى تغيركى بالندەيەكى دەشتىيە ل ناڭ چىيان نائىتە ديتىن. ل ھەمى كىشودرا ئەفرىقيا و پرانييا گزيرته يا عەرەبى و قوبرس و توركى و سورىا و فلستينى و ژورىيَا عيراقى (ل كوردىستانى) خودجەه و تىرگان دئىنتە دەر.

بـنـه مـاـلـاـ پـهـ بـوـوـكـان

هندەك بالندھييەن مشەختن باراپتر ل سەر داروباران ب تىنّ دژىن، قەلافەتا وان زرافە و نكلى وان بچووك و زرافە و پچەكى ژ سەرييە كفانكىيە. باسکى پىيان كورتە. نىر و مى وەكى ئىكىن. خوارنا وان باراپتر مىش و مۇر و كىزكىن و فىقى ژى دخون. باراپتر ژى هيلىنان چى ناكن و تىزكان خودان ناكن ۋى بارى دھىلەن ب هيقييىا غەيرى خودفە، هيڭان د هيلىينا بالندھييەن دىتردە دكىن و كوركاتىيىى و بارى خودانكىرنا تىزكان بۇ وان بالندھييان دھىلەن يىن ئەو پى فېر. و هندەكىن دى ھەنە هيلىنىيىن بىن سەروبەر چى دكىن و وەكى ھەمى بالندھييان كورك دىن و ب خوه تىزكان خودان دكىن. ل كوردىستانى دو جوون ژى ھاتىنە دىتن. پەپووك و پەپووكى خالغال.

نیزیکی (۲۲)سم دریزه. کلکا وی دریزه و سه رچه نگین وی تیژن، پشتا وی و ستووین وی رساییمه کی ب سهر شینیقه نه، بنزک سپیمه کی گیخگیخ و را فراوه، کوری رساییمه و پنیکین سپی تیده نه، سه ری کوریبا وی خرد. سپیلکا چافی پرته قالیمه کا تامزده، نکل ب سه رفه قه هوا یمه کی تاریمه و ز بنیقه ب سه ر که سکیمه دچت و بنی وی زهره. په پووک د ناف بیستان و دارستاناند همه و خوارنا وی گرمکن. نیز و من ودکی نیکن به لی یا من ز سه ریقه پتر ب سه ر قه هوا یمه، توکه کا قه هوا یمه فه کری ل ب هر چیلکا ویمه. په پووک گله جا ز دوورفه ودکی باشونکی ب هر چاف دبت. ز دوورفه پووکه پووکی دکت و ب قه تلازی دنیته دیتن. یا من د هیلینین چوو چکین دیده هیکان دکت. ز (۱۲ - ۱۵) هیکان دکت، هر هیلینه کن هیکه کن دویان دکته تیده. پشتی دوازده روزه کان، هیکا وی دبته تیزک، تیزکا وی هیز سوریلانک تیزک و هیکین دی ز هیلینن دنافیزت و هیلین بؤ وی ب تنی دمینت. ز وان بالندیانه یین ب ریباری د ولاتی مه ره دبورن و ل کوردستانی ب کیمی ل ناف چیایان د ناف ریل و ریله واراند دنیته دیتن. د دهستپیکا بهاریده ز نه فریقیا دنیت و پاییزان فه دگه رت، ل هه من نه ورؤیا و روزنافایی سیبریا هه تا دریایا سپی و تورکی و زوربیا نیرانی تیزکان دنیته ده، و زفستانا خود ل نیقه کا نه فریقیا و زیریبا وی و زیریبا گزیرته یا عه ره بی دبورینت.

(٢) پهپووکى پنیپنى

(س) كۆتىرەپهپوو خالخال

(ع) الوقاوق المرقط

Clamator glandarius (L)

نېزىكى (٤٠) سم درىزە. كولۇفانكا سەرى وى شىنه و ب كۆفيكە. زە ملى پشتىقە قەھوايىبىيە. كورى درىز و تەخەتەخەيە، دووماهىيَا وى هىندەك پنېيىن سېلىنە. ئەرزىنك و بنەھفتىك و بەرچىلّك و تەنسەتىن ستوپى ب سەر زەرىقەنە. بىنۇك سېبىيە. مىن وەكى نېرىيە. سېپىلەكى چاقان قەھوايىبىيەكى تارىيە. نكل قەھوايىبىيەكى تارىيى ب سەر رەشيقەيە. بىن قەھوايىبىيەكى ب سەر رەسسىقەنە. ب تىزكىنى سەرى وى رەشە و بىن كۆفيكە. ئەڭ جۈونە پەپووگە د ناڭ بىستان و دارستاناندە ھەمە و كىريارىن وى نېزىكى يېن قىشقەلانكىنە. د ھېلىنا قران و قىشقەلانكىنە ھېكەن دىكت. ھېكىن وى شىنەكى ب سەر كەسکى قەكىرىقەنە، پنېكىن قەھوايىلىنە، دەمەن كوركىبوونى گەلە قىزقىزى دىكت. ل كوردىستانى تىزكەن دئىنتە دەرى. سەرى ئادارى دئىت، و نىسانى و گولانى تىزكەن دئىنتە دەرى، و پايىزى دېت. ل ژۇرىيە ئەفرىقيا و نىسانيا و بولگارىيا (ب كىمى)، و قوبرسى و فلستينى و توركى و عىراقى و ژىرىيما رۇزئانافىيا ئىرانى و رۇزھلات و ژىرىيما ئەفرىقيا تىزكەن دئىنتە دەر. زەستانا خوھ ل نىقەكائە فەنە فەنە ئەفرىقيا و ژىرىيما وى دېۋرىنت.

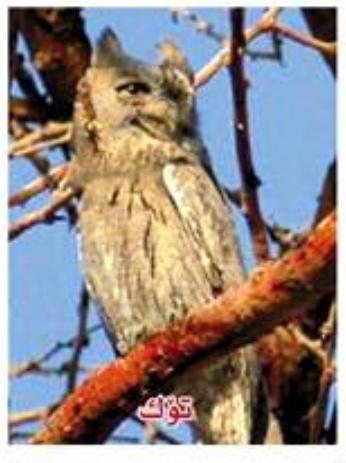

پنه‌مالا کوندان

هندەك بالندەنە ب شەف نیچیرى دکن. سەرى وان مەزن و پانە و تىر پەرن. چاۋ مەزىن و چاۋىن وان ل پېشىن. دورىدا نەكا پەران ل دېمىن وان ودرھاتىيە.

قۇينا وان ژ كەرى و بىن دەنگە، ژ بەر هندى زوو ب زوو نیچىر بىن ناھەست. چەنگ پان و ناقۇنجىنە بۇ درېڭايىنى. نىر و مى باراپتىر وەكى ئىكىن و مى ژ نىران ب قەلافەتتەرن. نكل كفانكىيەلى نە گەلە مەزىنە. بىن ب هيىزىن و سەرتل ب پەنجن و د پرانىيَا كونداندە باسکى پېيان و تل ب پەرن. باراپتىر ژى ب شەف د گەل تارىگەوركا پاشتى رۆزئا فابۇونى دەردكەقەنە نیچىرى و هندەك ژى ب رۇز ژى دەردكەقەنە نیچىرى. هەستى بەھىستىنى ل دەق قان بالندەيان زىيەد ب هيىزە. خوارنا وان بالندەيىن بچووك و خشۇكە و بەق و مىش و مۇر و كىيىن و هندەك ژى جورد و مشك و كىرىشك و سقۇردىيان ژى دخون. جوونەك ژى هەمە ماسىخودەرە، لىنەتا نوگە ل كوردىستانى نەھاتىيە دىتن. كوند د چاۋى خەلكىدە بالندەيەكى كورە(بىن ئىفلەح و چىرىجە)، هەر ئەرەتكى لىن دادن يان ل سەر بخۇونى د ھىزرا واندە دى هەفتۈوشى كافلىبۇونى بت. نەف ھىزە نە ل سەر بىنیاتەكى زانسىتى هاتىيە دانان، بەلكوو دىتنا ژەمەيىان نىزىيكتىر كۆ بېتە ژىيەرلى قىن كوراتىيىن،

دېت نەوبىت كۆ باراپتىر نەف بالندەيە ل ناۋ خرابە و كافلەكۈند و كۆرسىستان دىتىتە دىتن. كوند هيلىينان دەلش و كونىيەن خرابە و كونبىقاندە و قلۇرۇن دارانىرە چى دکن و هندەك ژى كەقەنە هيلىيىنەن بالندەيىن دىتىر بۇ خوھ نۇوۋەن دکن و دکنە هيلىيەن. كوندىن مىن د ناقېبەرا (٢ - ١٠) هيڭان دکن و هيڭىن وان خېر و سېپىنە. تىزىك نە هيلىيەنەلەن. جوونىيەن ل كوردىستانى هاتىيە دىتن نەفەنە: كوندى سېپى، تۆك، شاكوند، بومەكۈرك، گۆيىن، كوندى شاخدار، كوندى گۇران.

(١) کوندی سپی

(س) کونده سپی

(ع) البومة البيضاء؛ هامة

Tyto alba (L)

٤٤ سم دریزد سهر و چافین وی پیشچاڭ وەكى كورسەكى دلکىيە، و ژ ملى پشتىقە گەورەكى زېرىنى پنېپىننە ب پنېپىن سپى و رساسى. كورسى دېمى گىخىن قەھوايى لى وەرھاتىنە و پەچەكا گەوراتىيا ب سەر رەشىقە ل دۇر چافين وی يېن كوچۇچە. و ھندەك نىشانىن رەش و قەھوايىبىن ھوورك و بەلاف ل زكى و ھەردۇو رانانە (ب تايىبەتى ل دەڭ يى مى). كورى گىخدارە ب تىڭارىزكىن قەھوايى و زەرىن زېرىن. سېپىلەكى چاقان رەشە. نكل سېبىيەكى باقىزەرە. بەنچ رساسىنە. ئەڭ كوندە شەقگەرە ب شەق نىچىرا مشك وجوردان و بالندىيەن نىقسىتى و مىش و مۇران دكت. و ب رۆز قەستا كۆر و كونىن خرابەيان يان كەلش و قاۋارىن داران يان منارە و گومبەدان دكت. د كاڭلەخانى و كەلش و كەلۈكاندە ھىلىيانان چى دكت، و سالى دو دەستىن تىڭكەن دئىنتە دەر. ژ بالندىيەن خوھجە و ب رۆز قەى نائىتە دىتن. ل گزىرتە يىا عەرەبى و عىراقى و فلسطينى و سوورىا و سینانى تىڭكەن دئىنتە

دەر.

(٢) تۆك

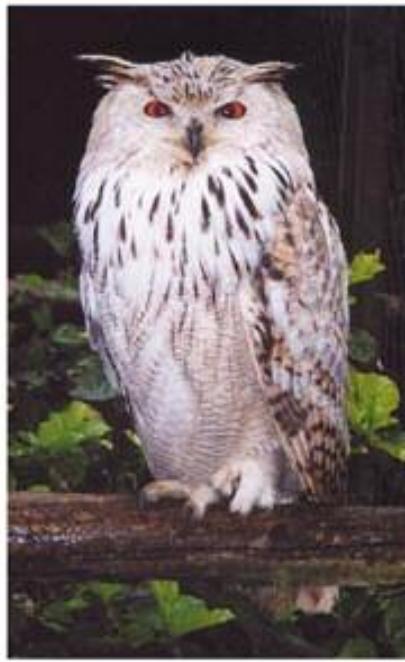
(س) تاافتاقى بۆر

(ع) الثبج المخطط؛ بومة أذناء صغيرة

Otus brucei (L)

٢١ - ١٩ سم دریزه. بچووکترین جوونى كوندىن شاخداره. هەمى پارچە و پشکىن لەشى وى ز ملى پشتىقە رپاسىيەكى پىتىيە گىخىن هوورك لىينه. شۇونمايمەكا پىتىيە تۆكەكى ل پشتىاتاكا وبيه. هندەك خال و نىشانىن قەھوايىيەن پىتى ل ملانە. ز بنيقە وەكى ملى پشتىيە، بەلى راۋ و گىخىن رەش ديارتن. باسکى پىيان ھەتا بىنى تلان ب پەردە سېلىكى چافان زدە. نكل رپاسىيەكى قەكرىيە. تل رپاسىنە. نەف كوندە ب رۆز قەستا داروباران دكت و خود د ناڭ چەق و بەلگىن وانرىه قەدشىرت. ب شەف نىچىرى دكت نەمازە پشتى تارىكەوركا پشتى ئاقابوونا رۆزى و بەرى هلاتنا وى، و گەله حەز ز خوارنا مىش و مۇر و پەليتانك و كىزك و كولىيان دكت و كىمجا تىزكىن بالندەيان و خشۇكەيان دخوت. د ناڭ دارستان و رىلەوار و باخچە و كاڭلەخانىيان و گەلهجا د كەفنه ھىلىينىن بالندەيىن دىترەدە ھىلىيان چى دكت. يا مى ز (٤ - ٥) ھىكان دكت. ل وەلاتى مە تىزكان دىئىنتە دەر و ل دووڭ دىئىنان ز ھەيغا سى ھەتا چىريبا ئىكى دىئىتە دىتن. ل فلستينى و سووريا و عيراقى و تركستانى ھەتا رۆزھلاتا ئىرانى و ئەفغانستانى و ژۇرىيىا رۆزئاڭايىا هندستانى تىزكان دىئىنتە دەر. زەستاندا خوه ل ئەفرىقيا دەرباز دكت..

٦٢ - سم دریزه. کونده‌کی شاخکداره و ژه‌هی جوونین کوندان مه‌زنتره. دو شاخدکین دریز و دیمه‌کی خر و گرور قره‌هیه. رهنگی وی قه‌هوایی‌بیه کی ب سه‌ر سوئریقه‌یه. گیخین قه‌هوایی‌بیه تاری ل سه‌ری و ستوبی وی هنه، تیق‌پاریزک و راچین قه‌هوایی و سپی و پنی‌بیه تاری ل پشتی و هه‌ردوو چه‌نگان و کوربیت هنه. نه‌رزنک و حه‌فتک سپینه. سنگی وی پنی و گیخین قه‌هوایی‌بیه تاری لینه. و ژ زکیفه سپی‌بیه کی گیخداره ب گیخین پهشقه‌مه‌ر. یا من ژ بی نییر ب کله‌ختره. سپی‌لکا چافان زهره‌کی زیرینی فه‌کریبه. نکل بافره‌شه. ب روز خوه د ناف به‌رانره ل نه‌ردی رووت و ردوال یان د دیوارین بی‌رانره قه‌دشیرت و پشتی ئاقابوونا روزی ده‌رکه‌فت. مشک و جوردان و هه‌تا کی‌ریشك و بالندیه‌یان ژ دگرت. ل ددشتان د که‌ندال و رزده‌یانره، د قلورین دارانده، د که‌قنه‌هیلینین بالندیه‌ین دیترده هیلینی چن دکت. یا من ژ (۲-۲) هیکان د که‌لش و کونین ناف که‌فر و به‌رانره دکت. ژ چریبا ئیکن هه‌تا سه‌ری ئاداری ل وهلاتی مه، ل دهست و راستگه‌هیبیه ناف چیایان و ل به‌ربنییان ب تئی دئیته دیتن. جوونین نیزیکی فی ل ژیریبا روزه‌لاتا روسیا هه‌تا تورکی و سوریا و فلستینی و ژوریبا نه‌فریقیا و مسری و نوردنی و دهشتا شامی هنه و خودش دئینه دیتن.

(۲) شاکوند

(س) کونده‌گایه؛ شابوو

(ع) البومه؛ بومه نساریة

Bubu bubu (L)

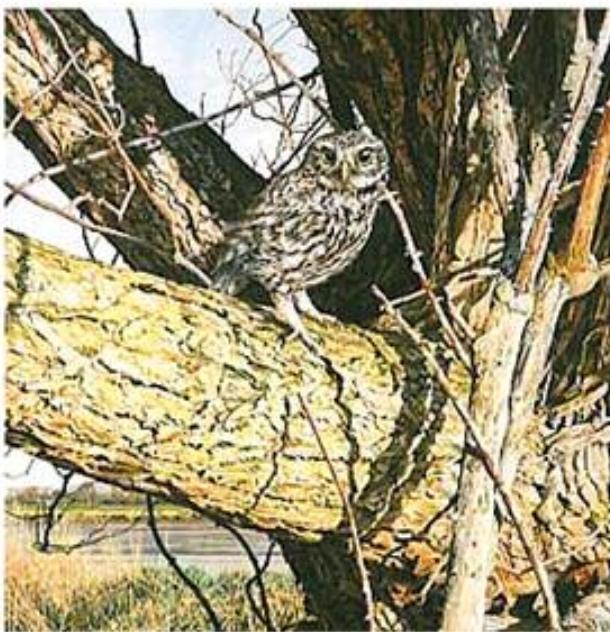
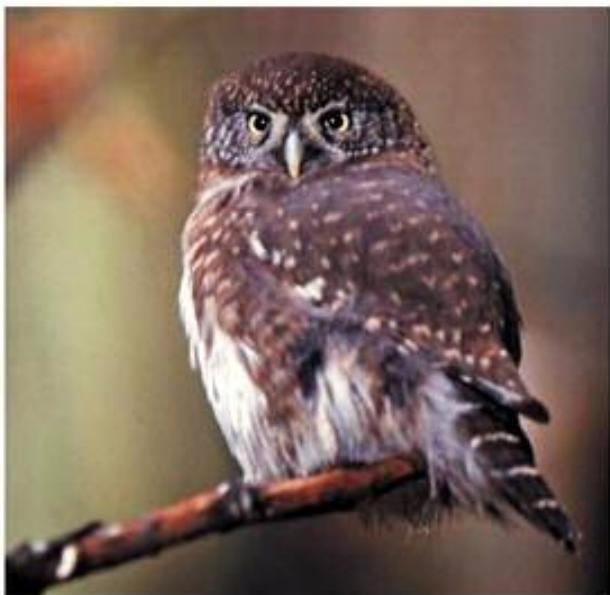

(۴) بومه کۆرک؛ کوندۆك؛ بەمکەرک؛ کەرەبوم
 (س) کوندەشە خسە؛ کوندەسەرپان
 (ع) البومة الصغيرة؛ أم قويق
Athene noctua (L)

۲۲-۲۱ سم دریزه. بچووکترین جوونى
 کوندین بى شاخکه. سەرى وي
 پان و تەپشىيە و دىم كورسە و كەلواش
 تەزى و داگرتىيە. ز سەرقە قەھوايىيە، كولۇفانكا سەرى
 گىخدارە ب گىخىن سېي، كۆمەكا پىنپىن سېي ل پشتى و
 ملان و هەردۇو چەنگانە. تۆكەكە سېي ل ستويى و درهاتىيە
 و گىخەكە سېي ودى بورىيان د سەر چاقانپەدە. كورى
 گىخدارە ب قەھوايى و گەورى. ز زكىفە سېيىھەكى ب سەر
 گەوريقەيە و گىخىن قەھوايىلىيە. باسکى پىيان پەرداش
 ب پەرييىن سېي. سېپىلەكى چاقان زەرە. نكل زەرەكى ب سەر
 كەسىفەيە. پەنج قەھوايىنى. هەرددەم ل سەر دار و بەر و
 دیوار و داروباران دكۈندەت و خود ل بەر نىچىرى
 فەدنووست، گافا دىت ز جە ئىریش دكتى. و دەمىن ھەست
 ب ترسى دكت ناقبەين ناقبەين سەرى خود رادكت و
 ددانت. خوارنا وي ب تايىبەتى مىش و مۇر و كىزكىن
 ۋى دىگرت. باراپتى تارىگەوركاكە بەرى رۇزھلاتنى و ياخىپ
 چى دەكت. و ب رۇز ۋى دەكت. د ناف
 بەرانەد كاپلەندەد كون و كەلشىن كەفنه داراندە هيلىنى
 چى دەكت. ياخىپ دەشت و تىرىبەر و ل جەن بەيار دئىتە
 دەفتە، ل ئەردى دەشت و تىرىبەر و ل جەن بەيار دەرىيَا
 دەيتەن. ل ئىرافى و ئىرانى و ئەفغانستانى و دەفەرا دەرىيَا
 قەزوين تىزكەن دئىنتە دەر.

٤٠ - سم دریزه. کوندکی که لواش نافنجییه، سه‌ری وی مهزن و خر و بی شاخدکه. چافین وی رهش، چه‌نگ پان و خبرکن. کوندکی قله‌له و پته. ژ ملن پشتیقه بنددقییه‌کی پنیپنی و گیخداره ب گیخین قه‌هوایییین تاری. هندک پنیبین سپی ل ملان و چه‌نگ‌فه‌شیرانه. کورست دیمی قه‌هوایییه‌کی ب سه‌ر رساییقه‌یه، هندک گیخین رهشین هوورک لئی و درهاتینه. شاپه‌ران گیخ و تیقاریزین سپی و قه‌هوایی لینه. کوری گیخداره ب گیخین قه‌هواییین پان. ژ بنیقه گهوره‌کی ب سه‌ر قه‌هوایییه‌کی فه‌کریقه‌یه، گیخ و رافین پانین پیتیبین قه‌هوایی و فه‌کری لینه. سپیلکا چافان رهشکی ب سه‌ر شینیقه‌یه و خولیشک قه‌هوایینه. نکل زهره‌کی ب سه‌ر که‌سکیقه‌یه. ل. ناف دارستان و پیله‌واران (ل ئه‌ردی نزار) هه‌یه و ب روژ خود د ناف چه‌قانره فه‌دشیرت، و ب شه‌ث پشتی رۆژنافابوونی دهمی دنیا دگیولت دهردکه‌فت و دهست ب خواندنی دکت. خوارنا وی مشک و جورد و بالنده و میش و مؤر و کیزکن و هندک جاران ماسی و به‌قان ژی دگرت. ل دده‌مه زفستانان هه‌یه. ل. رۆژنافا و ژیریبا رۆژنافایا نیرانی تیزکان دهنته دهرب.

(۵) گویین؛ ته‌یرکن ریلان؛ گوهین؛ گویینا ریلان
(س) کوندهزیوه
(ع) الخبل؛ بومه سمراء
Strix aluco (L)

(٦) کوندی شاخکدار

(س) کوندەپشىلە

(ع) البومة الأذناء

Asio otus (L)

٤٤ سم درېزه. ز جوونى بۇرى بچۇوكىرە. دو شاخكىن ئاشكەرا ھەنە و
جاھىن وى زەرن. ز ملى پشتىقە قەھوايىبىكى فەكرييە، گىخىن
قەھوايىبىن ب سەر رەشەكى پىتىقە لىنە. شۇونتوكەكا بىتى ل پشتپانكا
وی وەرھاتىيە. بورىبىن وى سېينە، و كورسى دېمىن وى گەورە و ز بىن
گىخەكا قەھوايىيا تارى لىيە. كورى گىخدارە. ئەرزىنڭ سېبىيە. ز بنىقە
گەورە گىخ و پنىيىن ب سەر رەشىقە ل سنگى و زكىنە، ھندەك
تىقازىزكىن پانىن قەھوايى و سېلى كورىبىيىنە. سېيلەكى چافان زەرەكى
زېرىنە. نكل رەشە. د ناڭ تەپاش و رېلەوار و دارستاناندە پەيدا دېت، و ب
رۇزى قەدىيار نابىت. خوارنا وى جورد و مشك و بالندىيىن بچۇوك و مىش
و مۇرن. بەس زەقستانان قەستا وەلاتى مە دكت و هند خوھ ناگىرت ل دەڭ
مە كورك بىت. ل جەھىن لى تىزكان دئىنتە دەر د كەقەنەھىلىناندە ھىكان
دكت. ھندەجا ل سەر ئەردى زى كورك دېت. ل پرانىيىا ئەورۇپا و ئاسىيا و
زۇرىيىا رۆزئاھىفایا ئەفرىقيا و فلسطينى و تۈركى و ئىرانى و ئەفغانستان و
كشمیر تىزكان دئىنتە دەر.

(٧) کوندی گوړان
(س) کوندەقوته
(ع) البومة الصمعاء
Asio flammeus (L)

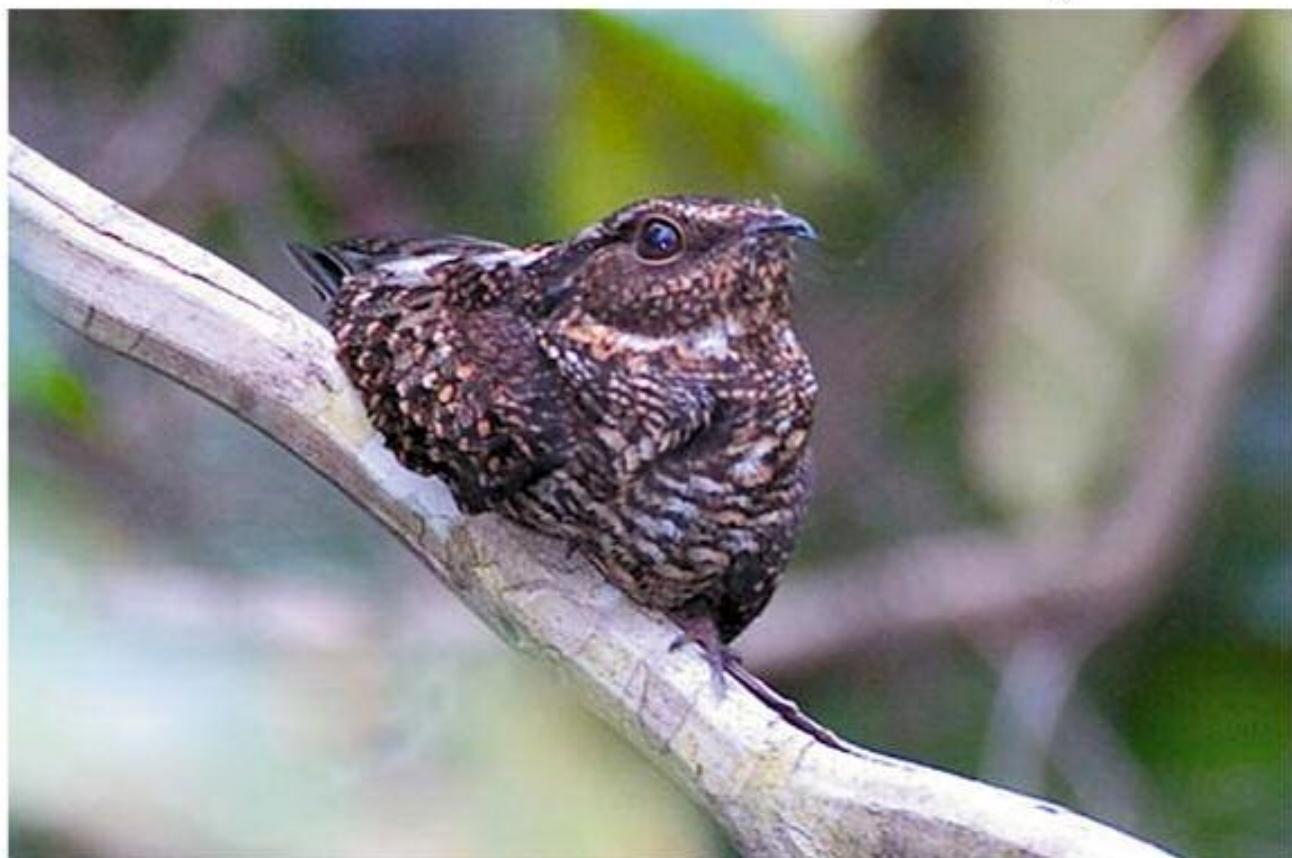
۳۶ سم درېژه. ګهلهک ب سهر جوونې بورېقہ دچت، بهس شاځکین وی کورتترن و هند دیار ناکن. هندهک رافین بی سهروبهर ل تالیبی پشتینه. و تیفاريزکین پان ودکی جوونې بوری ل زکی نین. ژ ملن پشتیقه قههوايیمه کی ب سهر زهريقہ یه، پنی و ګیخین قههوايیین تاری لینه. کورسی دیمی پیشچاټ سپیقہ یه، کوړا چافان رډشه یه و رډشاتی ودکی کورسه کی ل دوړ چافان ودرهاتی یه. هندهک پنیبین سپی ل چهنگه شیرانه و بنچه نگان پنیبین ب سهر رډشیقه لینه، دهمن فرینې دیاردکن. کوری ګیخداره. سپیلکا چافان زهړه. نکل رهش. نهڅ جوونه کوندې ب شهډ و روز نیچیری دکت و نزم دفتر. قهستا جهین به ردايی و دهشت و شیفك و راستګه هیيان دکت و ههر ل ڦان جهان دئیته دیتن. خوارنا وی مشک و جورد و کیزک و بالندهیین بچووکن. ژ نیلوټن ههتا نیسانی ل ودلاتی مه دئیته دیتن. ل نه ورځ پا و ژوربيا ئاسيا ههتا نه مریکایا ژوری تیزکان دئینته دهرو. و زفستانان قهستا حهودا دریایا سپی و ژوربيا نه فریقیا و فلسطین و عیراقی و ګزيرته یا عهربی و ژوربيا هندستانی و ژیربيا چینی و نه مریکایا نافین دکت.

بنه مala شفانگير و کان

هندەك بالندەيىن شەقگەرن ب رۆز قەى دەرناكەقىن. ل ھەوا مىش و مۇران دخون. رەنگ بەلەك و تارىگەورەكى ب قەھوایى و رىسى و رەش و سېي تامدابىينە و رەنگى وان گەلەك د گەل ژىنگەها وان گونجاپىيە و پىر ب سەر رەنگى گل و گىايىن سەھويايى و بەيىفە دچت و ژ بەر هندى ب سانەھى نائىنە دىتن. سەرى وان مەزن و پانە. چاۋ مەزن، نكل كورتن و كەلواش زرافە و درىزىن. كەلشا دەقى وان دگەھتە راستا بن چاۋىن وان. و هندەك مۇويىن زىر و زىق و رەق ل دۇر لغاۋۆكىن وانە. چەنگ درىزىن. باسکى پىبيان كورتە و باراپىر بى پەرە. بى زرافىچىن و تل كورتكىن. فرينا وان بى دەنگە. پېشىنى رۆزئاڭابۇونى دەركەقىن و ل ھەوا دەۋلىىن ج مىش و مۇريىن شەقگەرەن بىكەقىن بېشىيا وان دخون. كاڭا بۇو رۆز دچنە د دارانرە يان د ناڭ گل و گىايىرە خوه قەدشىرەن. ب تىنى دېن. بىيىن مى ل سەر ئەرد و ئاخا رووس هيڭان دكىن و هيلىيان چى ناكن. باراپىر دو هيڭىن پىنيپنى دكىن. تىزىكىن وان نە هيلىنەھىلەن دەمىننە دەھىلىنىدە ھەتا پەرلى دېن و فرۇكە دېن. نىر پەچەكى ز مىيان جودانە، هندەك قانە و پىنيپىيەن سېي ل شاپەر و كورىبا وان ھەنە. جوونەك ب تىنى ل كوردىستانى ب چاۋ ھاتىيە دىتن و ب گەلەك ناڭان دېيىتە ناڭىرن ژ وان: شفانگير و كان؛ شفانايىقىنىك؛ متىك (مطك)؛ شفانجەيرىنىك؛ شفانمژۇولك؛ شفانخاپىنىك؛ بەرخەقىنىك؛ چۈوفەزەلىنىك.

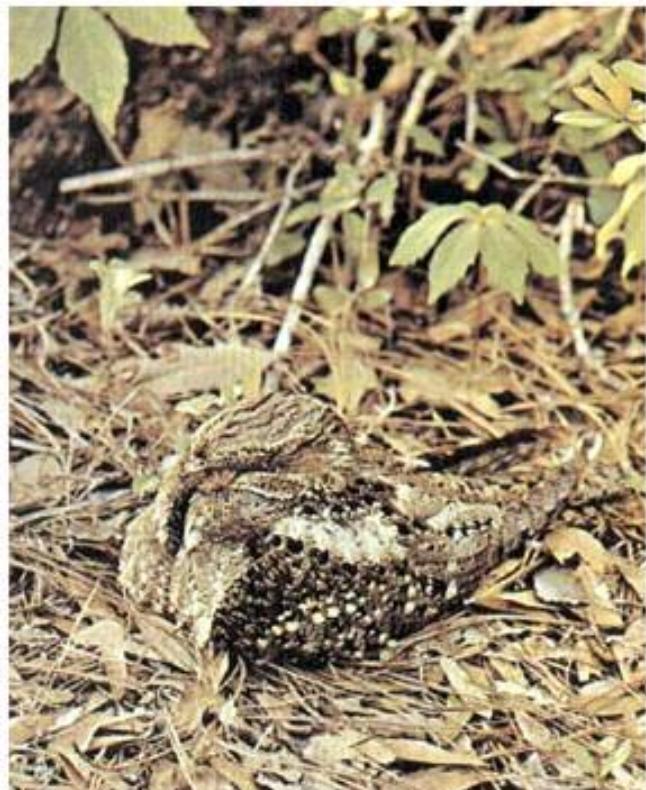
شانگیروک؛ شفانلیفینک؛ متک؛ شفانحه پرینک؛ شفانمژوولک

(س) شوان خله‌تینه

(ع) السبد الاوروبي؛ ملهي الرعيان

Caprimulgus europaeus (L.)

حەفتکا وى تىقارىزكە كا سېلىيە و بىندەتىر گەورە،
گىخىن قەھوایىپىن تارى لىينە. بىن نىير قانەكە سېپىيا
مەزن ل نىفەكە شاپەران و ل دووماھىيىا پەرى تەنسەتا
كۈريپىن يىن ژ دەرقە و بىن پاشى وىيە. سېپىلەكە چاقان
قەھوایىپىيەكى ب سەر زەرقەيە. نكل قەھوایىپىيەكى
باڭرەشە. بىن قەھوایىنە. ب روژ د ناڭ داروباران يان د
ناڭ گل و گىايىرە خۇدە قەدشىرت. هندەجا خۇدە ل
سەرچەقىن داران مت دكت. گافا روژ ئاڭابۇو و تارى
داكەفت رادىت و ل دوو مىش و مۇران دىگەرت. و
گەلەجا ب شەقلى بىننا خوارنا وان مىش و مۇرۇن دىنە
پىساتى و پىخا پەزى و دەواران ل سەر رېك و رېباران
و جەھىن بەردايى داددت. گافا مەرقەك نىزىك دىت
قەدەرەكى دفتر و جارەكە دى نىزىك داددت و ژ بەر
هندى ناھى شەقانگىرۇك يان شەقانخاپىنىڭ لىن ھاتىيە
كىن. بەهاران و پاييزان قەستا وەلاتى مە دكت و ل دەق
مە تىزكەن ژى دىئىنە دەر. يا مىن ل سەر ئەردى هيڭان
دكت. ل پارانىيا ئەرۋۇپا و ژۆرىيىا روژ ئاڭاپا ئەفرىقيا، از
ملە روژھلاتىنە دەر. چىايىپىن ئۆرال و تۈركى و
ھەرودسا ل گۈزىرەتە كەرىت و سوورىا تىزكەن
دىئىنە دەر. زەقستانان قەستا ژىرىيىا ئەفرىقيا دكت.

بىللەن

بىنە مالا چەقەریکان

هندەك بالندىنە، ب كىلايىبيا خوھقە ژ دوورقە ودكى حاجىرىشىكانە بىنە بەر هندى خەلک قەمى ھەدوو جوونان ب دورستى ژىيىك نانىاسىن، ھەرچەندە ھەردەك ژ بىنە ماالەكا جودايە. بالندىيىن قىن بىنە مالى چەنگىن وان درېز و تىز و كفانكىنە ودكى دەقى داسى. شاپەرىين وان درېزىن و نافپەر (الخوافى) كورتن، كورى د ھندەك جووناندە درېزە و د ھندەكاندە كورتە و باراپتىر ب سەر دوچەقىيىقە دەچت. پى كورتن، و د گەله جووناندە باسلى پىيان ھەتا سەرتلان ب پەرە. پى كورتن، پەنجىن وان ب ھىز و كفانكىنە. نىز و مى ودكى ئىكىن. رەف رەف دەگەرن، و زىدە فەرخوھشىن و ل ھەوا مىش و مۇزان دەگەرن و دخون، ل ھەوا خوھ بلند دەكىن و خوھش خوھش چەنگىن خوھ ناھەۋىن و ژ ھەمى بالندىيىان پەر دەمەننە ل ھەوا. ل سەر داروباران و ئەردى ئادادىن. دەمەن قەھەسىانى خوھ ب دىوارىن خانىيىان يان كەندال و شەفتانقە دەگەرن يان دەچنە د بەر سەقاندەيىن بانانىرە. دەمەن تىزىك ئىنانە دەرى گرىيگلىزكىن وان مەزىن دېن و گلىزەكى پىيەقەنۇشك دەرېز دەكىن ب فى گلىزى قىش و قال و كەرسەتىن ھېلىنى پىكە دەكىن. ژ (٢ - ٢) ھىكەن دەن و تىزىكىن وان ژ پىيە سۈرۈلەنگىن بى پەز و موونە. ھېلىنىن خوھ د كەلش و كونىن كەقەر و شەفتان يان يېئن خانى و داروبارانە چى دەكىن.

چەقەریکا بىچووغا بىنپىشت سېلى

چەقەریک

(۱) چه فریکا چیایی؛ چه فریکا نافچیایان

(س) چه ورگه کی ئالپى

(ع) سمامه الصرود؛ سمامه الجبال

Apus melba (L)

۲۱ سم دریزه. ژ. هەمى چە فریکان مەزنترە. پەرین وى قەھواییەکى قەگرینە ژ ملى پشتىقە و يىن ئەننېيى رەنگ پېتىترە. ئەرزىك و حەفتىك و زك سېينە، تۆكەکا قەھوایى ل سىنى (ل بەرچىللىكى) وەرھاتىيە. بنچەنگ و كورىقەشىرىن بنى قەھوایىنە. كورى پچەكى دوچەقە. سېيلكا چاقان قەھوایيىەکى تارىيە. نكل رەشكى ب سەر قەھوایيىقەيە. بىن قەھوایيىەکى قەگرېيە. ئەڭ جوونە باپاپىر د كە فرین چیایان و شىھەفتان، و د بەر سقاندەيىن ئافاھىيىن بلندە كۆمۈمە هيلىيان چى دكىن و تىزكان دئىننە دەر و دەمى تىزك ئىننانە دەرى دوور ناكەن ژ هيلىيان. وەكى هەمى چە فریکان فرخووه شە هەتا تارى دانە كەھقەستا ليسى خوه ناكت. بهاران و پاييزان ب رېبارى د وەلاتى مەرە دبۇرت و ل گەله جەھىن نافچىایان ھاتىيە ديتىن. من ب خوه ل دەشتى (ل ئاقارى گوندى سەيزارى) رۆزى (۲۲ / ۵ / ۲۰۰۵) بىرەكى ئان چە فریکان ب رېبارى ديتىن ل ھنداشى بىرەكى ددولاندىن و وەكى حاجىبرەشكان خوه ل ئافى ددان، ژ نشيقە دهاتن و بەر ب ئەفراز دچۇن. ئەڭ چە فریكە ل ژىرييىا فەردنسا و سويسرا و ئىتاليا و چیایىن بولقان و قەۋاس و تركستانى و چیایىن ھەمەلايا تىزكان دئىننە دەر، زەقستانى خوه ل ئەفريقيا و ژىرييىا گزىرەتەيە عەرەبى و ژىرييىا ھەندىستانى دەرباز دكت.

(٢) چەقىرىك؛ چەقىرىنك؛ ئەبابىلىك
 (س) چەورۇووكە؛ تەيرەن ئەبابىل؛ چەورۇوكە
 (ع) السمامە الاعتبادية
***Apus apus* (L)**

١٧-١٦ سم درېزه. ب كەلواشى خودقە ژ جوونى بۇرى بچووكتىرە. و پەرىن
 وى قەھوایيىھى تارىيە، ژ ملى پشتىقە پەچەكى دتەيىست. ئەنى فەكريتە ژ
 كولۇقاتقا سەرى. كورى دوجەقە. حەفتىك سېپىقەيە، و ژ بىنیقە قەھوایيىھى
 تارىيە و زكى و هەردۇو تەنسەتان شۇونمايىيەكا دەقداسكىيىسا سېنى لى بەلاقە.
 سېپىلەكى چاقان قەھوایيىھى تارىيە. نكل و بى رەشن. ژ سەرىيە يەقىا سى و
 پىددە دىنيتە و دلاتى مە و سەرىيە تىرمەھى پاشى تىزىكىن خود ب فرى دىنيخت
 دەت. قەستا كەفر و كەلش و كاڭل و ئافاھىيىان دەتك و هيلىيان د كەلشەكون
 و سقاندەيانرە چى دەتك. سېپىدەيىيان زوو و بەرى رۆزئاڭابۇونى خوھش دفتر
 ناقبەين ناقبەين ل هەوا سەمتا خود دگوهەپت و رادھىلە مېش و مۇران، ل
 هەوا دىگرت و دخوت. ل و دلاتى مە باراپتىر د بەر سقاندەيىن خانىيىانرە و د
 كۈننەن دىوارانرە وەكى سقىيانكان (سيقاندۇكان) هيلىيان چى دەتك و تىزىكان
 دئىنتە دەر دەمى كوركبوونى ل ھەنداقى ئافاھىيىان سىرسىرى دەنك و دكەفەنە
 دووھ ئىك. زەستانا خود ل ھەندىستانى و ئەفرىقيا و گۈزىرەتەيا عەردى
 دېبورىنت.

(۲) چهقريكا بچووكا بنپشت سپى
 (س) چهوروكهى بچووك
 (ع) السمامة البيضاء العجز: سمامة فلسطينية
Apus affinis(L)

۱۳ سم دريژه. بچووكترين چهقريكه ل ودلاتى مه بىتە ديتەن. كورى كورتە بى دوچەقى. بنپشتا وي سپىيە. سەر گەورەكى ب سەر رىساىيقەيە، و نەنى سپىيە، و پشت رەشقەيە چەكى دتەيىست. ئەرزىنک و حەفتىك سپىيە. و بنزك رەشە. سېپىلەكاجافان قەھوايىيەكى تارىيە. نكل و پى رەشن. فەرينا وي ژ ياخىن چەقريكىن ديتەر ھىدىتەرە و ب كىلايىيا خودقە گەلهك نىزىكى حاجىبرەشكىيە ھەرچەندە ھەرەك ژ بنەمالەكا جودايە. ل كوردىستانى ب ېبارى بهاران ھەيغا چار و پىنج و پاييزان ئىقشارىييان ل چۈلى، ل پەرى گوندان خوش دئىتە ديتەن. ل مەراكش و جەزانئير و تونس و ڈيربيا بىابانا مەزن و سوريا و فلسطينى و حيجازى و ئيرانى و دەقەرا دەريايىا قەزوين تىزكان دئىتە دەر.

ماسیخودری کوچؤجىن كەسك

بىنەمالا بۇو كجوھىيان

ئەۋ بىنەمالا ژ ماسیخودران(تەير ماسىييان)، مىشخودلىنكان، بۇو كجوھىيان و ھۆپھۆپكان پىكھاتىيە. باسکى پىن وان كورتە. هيڭان د قلۇرەدار و كون و كەلسانىرە يان ل سەر ئەردى دكىن. هيلىنان چى ناكىن. تىزكىن وان دەمنى ژ هيڭان دەردكەقىن سۈرىيالانكىن بىن پىز و مۇونە و چاھىن وان گرتىيە. باراپتىر ژى رەنگ رەنگن و نىر و مىن وەكى ئېكىن. خوارنا وان مىش و مۇز و كرمك و كىزكىن و هندەك ژى ماسىخودرن. ئەۋ بىنەمالا چار نفشن: نفشنى ماسىخودران ، نفشنى مىشخودلىنكان ، نفشنى بۇو كجوھىيان و نفشنى ھۆپھۆپكان.

(١) نفشنى ماسىخودران

بالىندىيەن ژ في نفشنى سەرى وان ل بەر كەلواشى وان مەزنە، و نكلى وان مەزن و راست و درېز و سەرتىزە. چەنگىن وان كورت و خىن. ژ بەر بىن ھېزىبيا پېپلۇكىن خوه نەشىن ل سەر ئاخى ب رېفە بچىن. پەرپىن وان رەنگىن. خوارنا باراپتىر ژ وان ماسىيەن(بۇ گرتىنا ماسىييان خوه دەنیخە ئافى و جارنا خوه بىنئافى ژى دكىن)، و يا هندەكان مىش و مۇزىن. داددىنە سەر دار و چەقلەك و دارتىلىن ھەنداشى ئافان و خوه ل سەر بىن دەنگ و نەلەف دكىن، و چاھىن وان رەك ل ئافىيە گافا ماسىيەك بەرچاڭ بۇو خوه تى وەردىك. ھەنداشى ئافى ل ھەوا چەنگىن خوه دەنەن. كونان د كەندالاھىن ھەنداشى ئافانىرە دكۆلن و هيڭان تىيە دكىن، و ھەنداشى د كەلسىن دارانىرە دكىن. هيڭىن وان خېر و سېپى سېپىنە. ل كوردىستانى سى جوون ژى ھەنە: ماسىخودرى كوچؤجىن كەسك، ماسىخودرى بەلەك، ماسىخودرى سنگ سېپى.

ماسىخودرى سنگ سېپى

ماسىخودرى بەلەك

۱۷ سم دریزه ب که لواشی خوده ژ همه می ماسیخودران بچو وکتره.
 کوری قوته نکل دریز و گهوره ژ ملن پشتیقه که سکه کی ب سهر
 شینیقه یه و پنییین شین ل نه نیین و کولو قانکا سه ری و پاتکی
 هنه و چه نگ و کوری شینه کی ب سهر ته به سیقه نه هندک پنییین
 شینین فه کری ل چه نگ فه شیرانه ناله ک و گوهک قه مه رن . قانه کا
 سپی ل ته نشتا ستوبیه . گیخه کا شینا پان ژ بنی نکل دهست پی
 دکت هه تا دگه هته ته نشتا ستوبی نه رزنک و حه فتك سپینه و ژ
 بنيقه قه هواییه بی نیز ره نگ زیقتره ژ يا می سپیلکا چافان
 قه هواییه کی تارییه . نکل رده شه بی سورن . کونان ب دریزاییبا (۵۰ -
 ۱۰۰) سم د وان که ندالا خانه دکولت نه وین ل هندافی شورک و
 ره باران و دووماهیبا وان فرد ه دکت و هیکان تیده دکت (۶ - ۷) هیکان
 دکت زفستانان قه ستا وه لاتی مه دکت ژ هه یقا هه شت هه تا نیسانی و
 هندک جاران ده رنگتر ژ ل بهر لیقا شورک و ره باران (ل سه ر
 چه قین داران و شینکاتیبین هندافی نافی) دنیته دیتن خود ل بهر
 ماسی و میش و مؤران قه دنو وست . گله جا پشتی نیچیری ب چاف دکت
 و بهری خود تی و در بکت ل هندافی نافی و ل هه وا چه نگین خود
 قه ده نه . هندی دادایی سه ری خود و کلکا خود دله قینت . بالنده یه کی
 کویشی و سله هه رد هم ب تنی دزیت . ل نه و ره پا و گزیره بیین ده ریا ایا
 سپی و دده را قه و قاس و

(۱) ماسیخودری کوچو چن که سک

(س) قوله شینه

(ع) السمک الاخضر الصغير

Alcedo atthis (L)

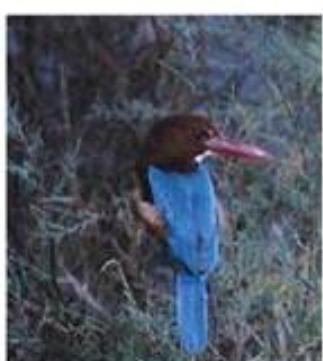
(۲) ماسیخودری بهلهک

(س) قوله‌شینه‌ی بهلهک

(ع) السمك الابع

Ceryle rudis (L)

(۲) ماسیخودر سنگ سپی

(س) قوله‌شینه‌ی سینگ سپی

(ع) السمك الأبيض الصدر

Halcyon smyrnensis(L)

۲۶ - ۲۰ سم دریزه ب. که لواشی خوده بیزه تهمه تی جوونتی بورییه. پشتا وی که سکه کی ب سهر ته به سیقه یه ئانکو ئه سمانی. و نکل سو ره کی مه زنه. پی سو رن، قانه کا سپییا مه زن ل ئه رزنکی و حه فتکی و به رچیلکییه. و بنزک قه هاوایییه. کولو قانکا سه ری و هه ردوو ئاله ک و پاتک و پشت پاتک و چه نگفه شیرین بچو وک قه هاوایینه. و پشت و هه ردوو چه نگ و کوری که سکه کی ب سهر ته به سیقه نه. و شیناتییا بن پشتی تاریتره. گیخه کا رهش ل سهر ملانه. بنی شاپه ران سپییه و ره خین وان ره شن. سپیلکا چافان قه هاوایییه کی فه کرییه. نیز و می ودکی ئیکن. بار اپتر ل دور ئافان یان د ناٹ بیستانان یان ل سهر دارتیلان دئیته دیتن. خوارنا وی به ق و مارگویسه و میش و مؤر و کیزکن و هنده جا ماسیییان ژی دخوت. ودکی ماسیخودرین دیتر کونان د که نداللاخانه دکولت و هیکان تیده دکت و تیزکان دئینته ده. ژ(۴ - ۵) هیکان دکت. ل. وهلاتی مه خودجه و ب قه تلازی دئینته دیتن. ل. تورکی و عیراقی و سوریا و فلستینی و ئوردنی و کویت و ئیرانی و ژوریبا هندستانی و مسری (ب قه تلازی) خودجه و تیزکان دئینته ده.

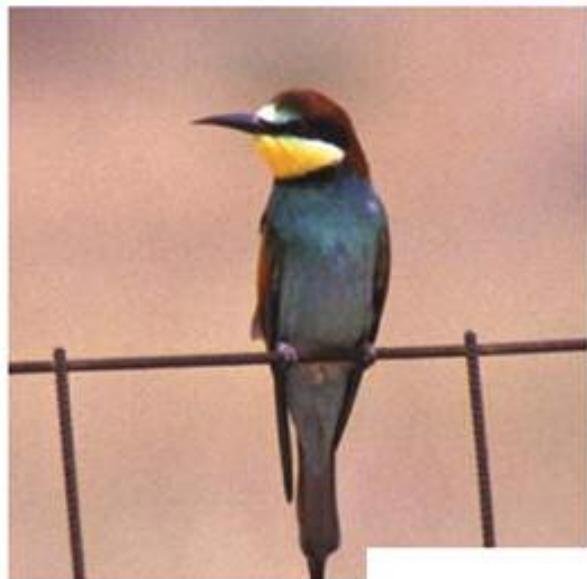
میشخودلینک

(۲) نهش کولکولیان یان میشخوهاینکان

هنددهك بالندهیئن که لواش زراهن. نكلی وان دریز و تام کفانکییه. چهنگ سهرتیز و دریزن. کورييا وان دریزه. باسکن پییان کورته و پی لوازوک و بی هیزن. په رپهندنگینن. خوارنا وان میش و مؤرن و گله حهز ژ خوارنا زرکیتک و میشنهنگهان (میشین هنگهینی) دکن ل ههوا خوه تی و دردکن و دخون. زيانه کا زیده مهزن دگههیننه میشدوزان. نیر و من وهکی نیکن. رهف رهف دگهرن. د. کهندالاخین پوخره کونین دریز دکولن و دووماهیکا وان فرهه دکن بو هیکان و تیزکان. ل. کوردستانی ل دهقهرا به هدینان ب گلهک نافان دئینه نافکرن ژ وان میشخودلینک؛ میشخورینک؛ کولکولی؛ میشگرک؛ شالوول. دو جوون ژی ل وهلاتی مه هنه: میشخوهاینکا نهورقپی، میشخودلینکا نیرانی.

میشخودلینکن که سکن بد رجیانسر

(١) کولکولی؛ میشخودلینک؛ میشخورینک؛ میشگرک؛ شالوول؛ میشخورک

(س) کهندسمه؛ هنگخوره

(ع) الوروار الاوروبي؛ ابو الخضير

Merops apiaster (L)

٢٨ - ٢٨ سم دریزه. نکل دریز و تام کفانکیه، هردوو پهرين نیقا کوريما
وی ژ پهرين دی دریزترن و ژ دوورقه و پیشچاوه وکی دابسکانه (ب تیزکینی
نین). کولوقانکا سهری و ستو و پشتپاتک و چهنگشه شیر قهمهره کی تارینه، ل
نیقا پشتی زدرقه دبت و د بن بنپشتیده کهسکه دبت. نهنى سپییه. بنثالهک
و بنچاوه و گوهک رهشن (گیخه کا رهش همه میان دگرت). کوری ژ سه رقه
که سکه و ژ بنيقه قهه هوايیه کی قهه کريیه. شاپه ر که سک و شين. و ناقپه ر
قهمهرن و رهخین وان رهشن. نه رزنک و حهفتک و بنحهفتک زهرن. گیخه کا
رهش ل بنحهفتکی و درهاتییه. بنزک که سکه کی ب سهر ته به سیقه یه. سپیلا کا
چافان سوره کی قهمهره. نکل رهش. پن قهه هوايینه ب سهر سوریقه. ل سهر
دارتیل و چهقین داران و تیان و پهزانان داددت. کونان ههتا نیزیکی (۱۵) گافان
د کهندالاخین بلندره دکولت و دووماهیبا وان بو هیکان و تیزکان فردہ دکت.
یا من ژ (۴-۹) هیکان دکت. خوارنا وی میش و مؤرن و گلهک حهز ژ خوارنا
زرکیتک و میشنهنگان دکت، ژ بهر هندی دبیزتنی میشخودلینک. رهف رهف
دگه پن. بهاران ژ نیقا ههیقا سن و پیده قهستا و هلاتی مه دکت و تیزکان ژی
ل دده مه دئینته دهر ، سهری پاییزی (ههشتی چربیا نیکی ژی هاتییه دیتن)
دچت. ل ژیریبا نهوروپا و ژیریبا رووسیا و دهقه را دهرياها قهزوین و روزنافایا
سیبریا و ل گزیرته بین دهرياها سپی و ژوریبا روزنافایا نه فریقیا و تورکی و
فلسطینی و عیراقی و نیرانی و ترکستانی و کشمیری تیزکان دئینته دهر.
زفستان خوه دبته ژیریبا گزیرته یا عه رهی و نه فریقیا.

(۲) میشخوه لینکی که سکه به رچیلسور
 (س) کهندسمهی به رچیله سوور
 (ع) وروار ایرانی: الوروار العراقي؛ أبو الخضير
Merops superciliosus (L.)

۳۱ - ۳۶ سم دریزه. ز ملن پشتیقه که سکه کی برسقوکه، قانه کا شین ل هردوو ئاله کان و د سه رچافان رهیه. نهندنی سپیبه و گیخه کا شین د سه رهیه. گیخه کا رهش ز دووماهیبا نکلی دهست پی دکت و بنئاله ک و گوه کان دگرت. کوری که سکه ب سوره کی پیتی تامداییبه و هردوو په رین نیقا کوریبا وی ز یین دی دریزترن و ز دوورقه و پیشچا و هکی دابسکان دهرکه فتینه. نه رزنک زده و حهفتک قهمه ره کی سو رفه یه، بنزک که سکفه یه. بنچه نگ قهه هوا ییه کی پیتینه. سپیلکا چافان سو ره کی قهمه ره. نکل ره شه. پی ب سه ر قهه هوا ییقه نه. و هکی جوونی بوری کومکومه د کوناند (کونین وی نه ته مه تی یین جوونی بوری دریزرن و باراپتر ل نه ره دهست تام خیز نه د کهندالثاخان ره دکولت) هیکان دکت و تیز کان دئینته ددر. گله ل سه ر دارتیلان و ل سه ر کله مدار و قارول و بنین شین کاتیبی چولی داددت. نه وری گله حمز ز خوارنا میشنهنگ کان دکت. سه ری ئاداری دئیت و پچچه زیده دبت و نیسانی و گولانی و خزیرانی هیکان دکت و تیز کان دئینته ددر. ز (۴ - ۶) هیکان دکت. و ته باخی و ئیلو نی هیلینان دهیلت و ز دوور دکه ث و پشتی هنگ دهست ب بارکرنی دکت. سه ری چریبا چریبا ئیکنی بھر ب نشیف دچت و دیتنا وی د سه ری چریبا دوییده گله ک کیم دبت. دووماهیبا هه یقا هه هشت و نیقا ئیکنی ز ئیلو نی ل دهشتین و هلاتی مه و ل نه ره دی چوله مه و ددر و دو رین گوندان ره ف خودش دئیته دیتن. ل ژوریبا مسری و فلستینی و سووریا و نیقه ک و ژیریبا عیراقی و ئیرانی و دهه را ده ریا یا قه زوین و روزن افایا ترکستانی و ژوریبا روزن افایا هندستانی تیز کان دئینته ددر. ز قستان خوه دبته نیقه ک و ژیریبا نه فریقیا و گزیرته بیا عه ره بی و ره دخ و دو رین روباری نیل ل مسری و سو دانی.

(۳) نهشی بووکجوهیان

بالندھیین ژ فی نفسی نکلی وان بؤ دریزایبیئی نافنجی و ستوروره و نالیبیئی سهری ژی خواره. چەنگ دریز و پان. باسکی پییان کورته. په پرەنگین. نیئر و می وەکی ئیکن. ب تىن دزین. خوارنا وان میش و مۆرن. ھیلینا د کونین کەندالان و دارانرە چى دکن. ھیکین وان سپینه، و تیزکین وان دەمئ ژ نوو دبن سۆریلانکن بى پر ز و مۇو و چاڭگرتىنه. تايىبەتمەندىيەك ژ تايىبەتمەندىيەك فى نفسى ئەوه د بەر فەرینىرە هەندەجا قولیپانكان
فەددن نەمازە دەمئ ھیکىرنى.

بووکجوھى؛ شىنىشىنەك؛ كەركى كەراجۇ؛ قەرەھازۇ؛ قەلەشىنەك؛ قەرەھازۇ؛ كەراجۇك؛ كەركى كەرازۇ

(س) كاسەلەشىنەك؛ خومەشىنەك

(ع) الشقراق الاوروبي؛ غراب زيتوني

Coracias garrulus (L)

٢٠ - ٢٢ سم دریزە. بانى سهرى وي و پاتك و حەفتىك شىنەكى ب سەر تەبەسى

(ئەسمانى) فەنه، پشتپاتك و پشت و مل قەمهەرن. نەنى سپىيە. شاپەر رەشن. كورى

شىنە و دووماهىيَا وي فەكريتىرە و هەردەوو پەرىن رەخان پچەكى ژ يېن دى

دریزتر و تیزترەن. و قانەكا رەش ل دووماهىيَا وانە. نەرزنك سپىيە. بىزك هەمى

شىنەكى فەكرييى باق كەسکە. سېپىلکا چاقان قەھوايىيەكى فەكرييە. نكل رەشه. پى

زەن. نەڭ بالندەيە خۇوش ل سەر دارتىلان و چەقىن داران دىئىتە دىتن و ژ داران

خوه د مىش و مۆران وەردەت و ل ھەوا دىگرت. خوارنا وي مىش و مۆر و بەق و

خشۇكەيىن بچووکن. كونان د دیوار و كەندالىن بلندىرە دكولت و ھىكىان تىدە دكت.

ژ - ٢) ھىكىان دكت. ژ سەرى نىسانى قەستا وەلاتى مە دكت و لى ھىكىان دكت و

تیزكان دىئىتەدەر، و سەرى چىريا ئىكىن باردەكت. ل نەورۇبا و رۈزئاتاپا ناسيا و

زۇرييىا ئەفرىقيا (مەراكش و تونس) و سوورىيا و فلستينى و زۇرييىا رۈزئاتاپا ناسيا و

ئيرانى و عيراقى و دەشتىن قەرغىزستانى و بؤ ملى رۈزەلاتى هەتا چىايىن

ئەلتاي تیزكان دىئىتە دەر. زەستانا خوه ل نىقەك و زىرىيىا ئەفرىقيا دبۈرىنت.

(ع) نهش هوبهپکان

هندەك بالندەنە نكلۇ وان درىز و زراف و تام كفانكىيە ژ سەرى ھەتا بىنى. باسلىق پىيان كورت و قارپ و وزراقيچىكە. چەنگ پان و تامخىن. كورى پاستە و ژچەنگان كورتىرە. ب كۆفيكىن. ھەمېيان پەرينى وان قەھوايىيەكى ب سەر قەممەرىيەنە يان قەممەرن. هندەك تىقارىزىكىن رەش و سېلىنى. ھىلىيان د قورمى داران و كاڭلۇرە چى دكىن و ھىكىن وان سېپىنە. خوارنا وان باراپتىر مىش و مۇر و كىزكىن.

ھۆپھۆپك؛ بۇتىبۇت؛ داودكى دونكى؛

تەيركى سليمان پىغەمبەر

(س) پەپووسليمانكە؛ شانەبەسەر

(ع) الهدەد

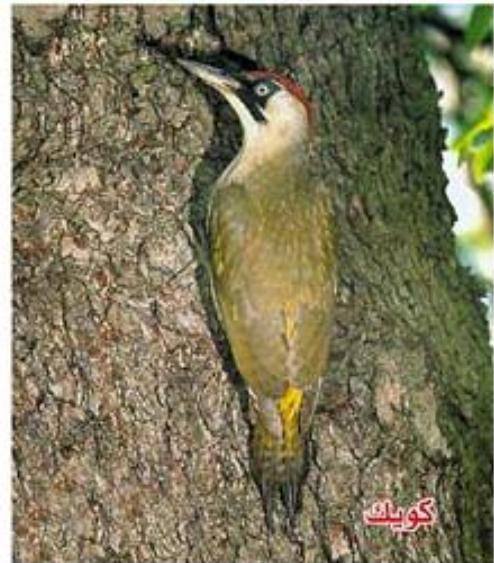
Upupa epops (L)

٢٧ - ٤٩ سەم درىزە. كۆفيكەكا رەپا قەھوايىيا سەررەش ھەيە. و نكلۇ وى درىز و تام كفانكىيە. سەرى وى و ستو قەھوايىيەكى ب سەر سۈرۈقەنە و پشتپاتاكا وى ب سەر قەھوايىقەنە. پشت و مل و چەنگ بەلەكىن، تىقارىزىكىن رەش و زەرينى پان لىنى. بىنىشىتا وى سېپىيە. كورى رەشە تىقارىزىكەكا سېپىيا پان ل نىقەكا بەراتىيىا كورىيىا وىيە. پەرينى ئەرزىنکى و حەفتىكى و بەرچىلەكى قەھوايىيەكى ب سەر سۈرۈقەنە. و بىنzk ھەمى سېپىقەنە و هندەك گىخىن گەورىن تارى ل تەنشستان و بەرزىكىنە. حەفتىكا يا مىن و بەرچىلەكى وى پتر ب سەر گەوراتىيىقەنە. تىئىك وەكى يا مىيە تىن رەنگى بەرچىلەكى تارىتە. سېپىلەكى چافان قەھوايىيە. نكل رەشقەنە و بىنلىك وى رەسسىيە. پى رەسسىيەكى خوھلىكىنە. د ناڭ بىستان و تراشانىرە دىزىت و د كۈنىن دار و كاڭلەدىوارانرە ھىلىيان چى دكت و ھىلىينەكا بىن سەروبەر ژ قەش و قالى و پەران چى دكت. چار ھىكەن دكت. بىنەكا نەخۇشا گەنى ژ ھىلىينا وى دىئىت چونكۇ تىئىك د ھىلىينىدە زلقان دكىن و دەيىباب ھىلىينى ژ زلقان پاقىز ناكن. دېت ئەقەزى رېكەك بت ژ رېكىن بەرەقانىيىن. ژ بەرارى (سەرى ئادارى) ھەتا نىقا چىرىيىا ئىكى دىئىتە دىتن، و ل دەڭ مە ل ناڭ چىايىان ھىكەن دكت و تىئىكان دىئىنتە دەر. ل نىقەكا ئەورۇپا و ژىرىيىا وى و گزىرتەيىن دەرىايىا سېپى و ژۇرىيىا رۇزئنافايانا ئاسىيا ل تۈركى و سوورىيىا و فلستينى و عىراقتى و ئىرانى و ژۇرىيىا هندىستانى و ژىرىيىا رۇزئنافايانا سىبرىيا تىئىكان دىئىنتە دەر. ل نىقەكا ئەفرىقىيىا و گزىرتەيىا عەردەبى و ژىرىيىا هندىستانى رۇقىستاندا خوه دەرباز دكت.

پنه ملا دارکوکه يان

هندەك بالندەنە ل سەر داران دژىن ، و ب قورمىن
وانقە دچن و دارى وان دنگىرىتىن. ل مىش و مۇر و
كرمكىن د كونىن دارانىرە دگەرن ، دا بخون. هيکان د
قورمىن كەفنه دارىن مرى و پېتىرە دكىن. و هيکىن وان
سېنى سېنى. و تىزكىن وان نە هيلىنەھىلەن ، دەمىن ئەنەن
دەردكەقىن سۈريلانكىن.

ل دەقەرا مە داركۆكە ب ۋان ناقان دئىتە
ناڭتون: داركۆكە؛ دارلىك؛ دارلىكە؛
دارلىلۇك.

(1) ئەننى داركۆكە يان

ھەمى داركۆكە يان دىرىت.
كورىيا وان سنگوركىن و پەر ب
ھىزە سەرە پەران تىزە. دېتە
پالپىشەك بۇ وان دەمىن ب قورمىن
دارانقە دچن. پەرەنگىنىن. و
جودايىيا نىرلان ئەمەن ئەنەن
قاانا سۆرا ل كولۇغاناكا سەرە وان
مەزنىرە. هيلىنان د قورمىن
دارانىرە دكۈلن ب رىكا نكلن خود
يى ب ھىزە خوارنا وان مىش و
مۇر و كرمك و شيرافا دارانە.
خود جەن. باراپتىر ب تىنى دژىن.

(۱) کویک؛ کلیکلی؛ کویلکویل؛ کویکی که چەل
 (س) داره سمه‌ی شین؛ دارکونکه‌رەی شین
 (ع) نقار الخشب الأخضر

Picus viridis(L)

۳۲ سم دریزه. زهه‌می دارکۆکه‌یان ب کەلواشتە
 ل دەف مە. پەر ژ ملى پشتىقە کەسکەکى تارىنه و
 ژ بنىقە کەسکەکى پىتىئە. بىپشت و
 چەنگقەشىر کەسکەکى ب سەر زەريقەنە.

كولۇقانكا سەرى (باني سەرى وى) سۆرە و دۆرماندۇرى چاقان رەشە. يىن نىئىر
 هەر تەنشتەكا حەفتىكا وى گىخەكا قورمازا ب رەشى چارچۈقەكىرى لى
 وەرھاتىيە، ل دەف يا مىن گىخا ژىكۈتى رەش رەشە. شاپەر قەھوایىنە، گىخدارن
 ب گىخىن سېپى. ناپەر کەسکەکى باۋزەرن.

كەلواشى وى ژ بنىقە رىسىيەكى ب سەر کەسکىقەيە. و هىندەك گىخىن
 پىتى ل زكى و بىنكۈرىيىنە. سېپىلکا چاقان سېپىيە. نكل رەشەكى تام
 رىسىيە. پىن رىسىيەكى ب سەر کەسکى تارىقەنە. ژ بالىندەيىن خودجە
 ل چىايىن كوردستانى. د ناڭ دارستان و جەھىن رېلىن و رېلەواراندە دېيت
 و ب لۇتكان ب چەق و قورمىن دارانقە دەچت. و هىندەجا گافەكى دويان ب
 پاشدە فەدگەرت بى ل خود بىزىرت. و گەلهجا داددەتە سەر ئەردى مىش و
 مۇر و كرمakan دىگرت و دخوت. يان ب دارىقە دەپەدارى پىتى هىلدكۈلت ل
 مىش و مۇر و كرمakan دىگەرت. حەز ژ خوارنا فيقى ژى دكت. هيکان د وان
 كوناندە دكت يىن د قورمىن داراندە دكۈلت. ل ئەورقۇپا و زىرىپىا رۇزئنافايانا
 ئاسيا، ل ژۇرى و رۇزئنافا و زىرىپىا رۇزئنافايانا ئيرانى و ژۇرىپىا ئەنادۇلى
 خودجە و تىزكان دئىينتە دەر.

(۲) دارکوکه‌یی شامی

(س) دارکونکه‌رده سووریایی؛ داره‌سمه‌ی سووریایی

(ع) نقار الخشب السوري

Dendrocopos syriacus (L)

۲۲،۵ سم دریزه، نهانیبا وی سبیله‌کی گهورقه‌یه و ناله‌ک سپینه، گیخه‌کا رهش ژ لغافوکان دهست پی دکت و ب تهنشتین حهفتکیده دچت ههتا دگههته سه رفانه‌کا سیگوشه‌یا رهش ل ههردوو تهنشتین ستوبی و ههتا ههردوو تهنشتین سنگی دچت، دووماهیبیا بانی سه‌ری وی ل دهه‌یی نیر قورمزه و ل دهه‌یا می رهشه، ودکی دی ژ ملن پشتیقه رهش د گهل کوریبین، ژ بلى پهربین ملان و چهنگه‌شیرین مهزن نهقه سپینه، ژ بنیقه سبیله‌کی ب سه رگهوریقه‌یه، زکی وی د گهل بنکوریبین پیله‌کا پیتیبیا سورشه‌کر لیبیه، ل راستا بنکوریبین تاریتر و ناشکه راتره، سپیلکا چافان سوره، نکل شینقه‌یه و بنتی نکلی بتنی زدرقه‌یه، پی رساسینه، ژ سالوخه و رهفتارانقه ودکی جوونی بوریبه، ژ بالندیبین خودجهه ل ناف چیایین وهلاتی مه، ل روزه‌لاتی یوگوسلافیا ههتا مهکه‌دونیا و بولگارستان و تورکی و لوینان و سووریا و فلسطین و عیراقی و ثیرانی خودجهه و تیزکان دئینته ددر.

(۲) دارکوکهیں نافتهنگ پنی پنی

(س) دارهسمهی خالخالی نیونجی

(ع) نقار الخشب المرقط الوسط

Dendrocopos medius (L)

۲۱ سم دریزه. ئەنپىيا وي گەورقەيە، و كولۇغانكا سەرى ل دەڭ

يىن نىر و يا مىن سۆرەكى ئالەك سېينە. گوھك ب سەر خودلىكىيەكى پىتىقەنە. قانەكى سىگۈشە يى رەش ڙ بىنی ئالەكان دەست پىن دكت هەتا دگەھتە گوھكان و ھەردۇو تەنىشتىن سنگى. سەرى وي ڙ دوورقە و پىشچاۋ سېيقەيە. پىشت رەشه و

پىلەكى رەنگى خودلىكى ل بىنپىشتىيە. پەرين سەرملان و نافېرەقەشىر سېينە شاپەر و نافېر رەشن. كورى رەشه و ھەردۇو پەرين تەنىشتا وي ڙ ھەردۇو رەخان ب گىخىن سېن و رەش گىخدارن. ئەرزىنک و حەفتىك سېينە، و

سنگ زەرە، و ھەر تەنىشتەكى سنگى گىخەكى رەشا دەقداسكى و كفانكى لىيە، ھەردۇو گىخ ل راستا نىقا سنگى دگەھنە ئىك. وەكى دى ڙ بىنېقە ب سەر سۆرەكىيە و راپىن رەش ل ھەردۇو تەنىستانە. يا مىن ب رەنگى خودقە ڙ

يىن نىر پىتىتە. سېپىلەكى چاقان قەھوايىيەكى ب سەر سۆرەقەيە. نكل رسايىيە و بىنی وي زەرقەيە. پىن رسايىنە. خودجەھ ل سەر دارىن بلند دېيت، و ڙ ھەردۇو جوونىن بۇرى كىمەت دېيتە دېتنل. ل ئەورۇپا و رۇزئافايانا ئاسيا ل قەوقاس و توركى و ژۇرىبا ئىرانى و دەقەرا دەرييا قەزوين خودجەھ و تىزكان دېينتە دەر.

(۲) نشی سوبادوکان

ل ددھ مه بالندھیهک ب تنی ههیه ژ فی نفی دبیزنى(ستوبادوک)) نەف بالندھیه ب سالۇخەتىئ خودقە ژ داركۆکەيان جودایه.پەرین کورىيما وي لاوازۆك و سەرخىن.دووماھىيىما کورىيما وي خە نە سىنگۈرگىنه. ژ رەنگى پەرانقە وەكى شقانگىرۇكىيە ېز بەر ھندى ل سەر چەقىن داران خودش خودش نانىيە دىتن.ھىلىنەن د قورمى دارانىرە ناكۆلت بەلكو كونىن داران ب خود بۇ خوه دكتە ھىلىن.بالندھیهكى مشەختە نە خودجەه وەكى داركۆکەيان.

ستوبادوک

(س) دارسىمە:داركۈنكەرە

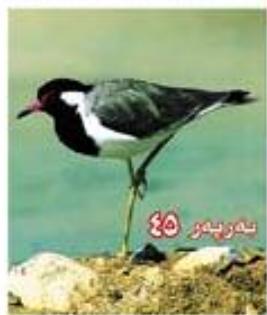
(ع) اللواء

Jynx torquilla (L)

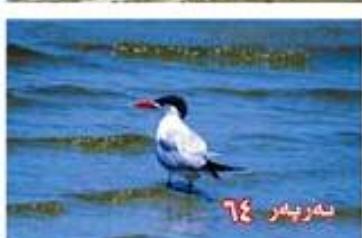
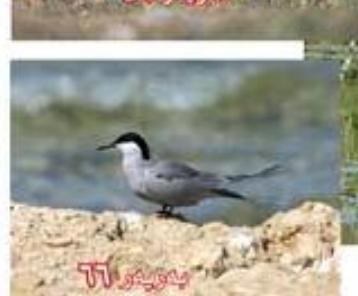
16 سم درېزە. ژ رەنگىقە خودلىكىيەكى قەھوايىيە گىخىن بىيغىرىن رەنگ قەھوايى لىينە، ھندەك نىشانىن تۆخ ل پشتپاتكى و کورىيىنە. کورىيما وي 5 - 6 گىخىن رەش لىينە، و نىقا کورىيىن بىن گىخە. شاپەرەن گىخىن گەور و قەھوايى لىينە. حەفتىك و ستويىن وي گەورن و گىخىن رەش لىينە. سىنگ سېقەيە و ھندەك پىنييىن رەشىن سېگوشە لىينە. زك سېپىيە و ھەردۇو تەنستان قان و پىنييىن رەش لىينە. نىر و مى وەكى ئىكەن. ل سەر چەق و چەقلەكىن بلندىن داران داددت و ھندەجا داددته سەر ئەردى ژى. مۇرى و مىش و مۇران دخوت. رېقەچۇنا وي ل سەر ئەردى وەكى ياسقىيانكان (سېقاندۇکان) ب لۇتكە و د بېرە کورىيما خوه يىن دكت و وەكى داركۆکەيان ب چەقىن دارانقە دەچت بىن كورىيما خوه وەكى وان بدته بەرخود و وەكى داركۆکەيان داران نانكىرىنت و ناكۆلت چونكۇ نكلى وي بىن ھىز و لاوازۆكە. مىش و مۇران ژ سەر بەلگان و چەقان ب زمانى خوه يىن درېز دگرت. ھىكەن د كون و قلۇرىن دارانىرە يان د كەندالىن بلندىرە دكت. ژ بالندھىيىن مشەختە ب رېبارى پايىز و سەردى بەهاران (ز نىقا ئادارى ھەتا نىقا گولانى) د ولاتى مەرە دبۇرت. ل ئەرۇپا و رۆزئافا ياسىا و بولقان و قەۋاس تىزكەن دىئىنە دەر. و زېستانا خوه ل حەمودا دەريايىا

سېپى و ئەفرىقيا و ھندستانى دبۇرىنت.

کۆما ھووناڭان

کۆمه کا بالندىيىن ھووناڭىن ناڭنجى و بچووكن. ھەردەم ل پەراف و بەرلىقًا گەر و گۇل و رۇباران دئىنە دىتن. چەنگىن وان مەزن و تىزىن، كورىبيا وان قوت و ناڭنجى و تامخىرە و د ھندەك جووناندە دوچەقە. نكل زرافى و پى درېزىن. ناڭتلىن ھندەكان ژى ب پەردىنە. خوهشىر و چەسپانن بۇ رېقە چۈنى. خوارنا وان يا سەرەگى ھوورەجانەوەرىن دەريايى و ئاڭى و كرمك و ھوورەماسى و شىنكاٗتىيە. ل سەر ئاخى كىتكە يان كۆمكۆمە ھىلىيان چى دىن و ھىكىن وان پىپىنىيە. باراپتەر چار ھىكىن دىن. تىزكىن وان ھىلىينھىلەن، ژ ھىكىن دەركەقىن ب پىز و موونە و دەقەقە دوو ماڭى.

بنه ملا که دیکان

هنددک بالندنه هر ل په راڤان پیکهه یان جو تجوته دئینه دیتن. سه رخن، نکل وان کورت و تیز و راسته. پی دریز و لوقلوقهنه. نیز و من وکی ئیکن. هیلینان ل به رلیقا نافان و په راڤان ل ئه ردین تیز گل و گیا و قهram چی دکن. تیزکین وان هیلینهیان. خوارنا وان هووره جانه و هرین نافی و میش و مور و کرمکن.

(۱) که دیک: تهیرکی مریبیان: تهیرکی عهربان

(س) دهیدوومهک: زیقاوله

(ع) الطیطوي المغبة

Hoplopterus indicus (L)

۲۲ سم دریزه. ب که لواشی خوده ته مهتی کوتارکییه. زیده گوشته کی سوّر د نافبه را چافان و خنخنکاندیه. نکل وی سوّره، و پی زهرن. سه ری وی رده، گوهک و ته نشتا ستوبی و دووماهییا پشتپاتکی سپینه. ژ پشتیقه قه هوا بییه کی گهور فهیه ل راستا چه نگان سوّرفه دبت. شاپه رهش، چه نگفه شیر سپینه، سپیباتییا چه نگفه شیران دهمن دادانی وک گیخه کا سپیبا زراف ل چه نگان ل راستا ته نشتی به رچاقه. کوری سپییه تیقاریزکه کا رهش لییه. ئه رزنک و حمه فتك و به رچیلک رهش. ژ بنیقه سپییه. سپیلکا چافان سوّرده. بالنددیه کی ب دنگ و دوّر و قیزقیزه نه ما زه دهمن تیزکنیانه دهري. دهمن مروّف ب ریباری ژی (ج ب رؤز ج ژی ب شهف) د بهر وی جهیزه دبورت یی هیلین لی، دفترت و ل هندافی مروّفی ددوّلینت و دنگ و دوره کا زیده دکت، گافا مروّف دوورگه قت دزفرته جهیز هیلین یان تیزک لی. قه ره بالغا وی یا گله جا هه تا ده رنگی شه ژی دنیته بھیستن، خه لکن هنددک دهه ران د بهر هندیزه کرییه دنگ و دوّر و خواندن ای بالنددی بکنه نیشانه ک ل سه رمن و رانه بونا که سن نه ساخ و نافی (تهیرکی مریبیان) لی بکن. بارا پتر جو تجوته نه هنده جا د چله یی زفستانیزد خود دکنه رهف. خوارنا وی میش و مورین نافی و کیزک و کولینه. بالنددیه کی خود ججه ل و دلاتی مه. ل ئه ردین تیز گل و گیا و قهram نیزیکی ناف و ده راف و گه ر و گول و شورکان و ژ نیقا گولانی و پیزد تیزکان دئینته دهه. ل دهه را ده ریایا قه زوین و عیراقی و ژیریایا رؤز نافایا ئیرانی و نه فغانستانی و ژوریایا رؤز نافایا هندستانی خود ججه و تیزکان دئینته دهه.

(۲) کەدیکن ب کۆفیک
(س) زیقاوله شامى
(ع) الزقراق الاخضر
Vanellus vanellus(L)

٢٠ سم دریزه. کۆفیکە کا زرافا و دریز و رەش ھەيە. ب
کەلواشىقە پىشچاۋ نىزىكى جوونى بۇرۇپىه. ژ ملى
پشتىقە قەھوایىھەكى ب سەر رەشەكى تەيسۈكشەيە(ب
تايمەتى چەنگ و چەنگەشىر). ئالەك و پاتك و
ئەرزىنک و حەفتىك و تەنشتىن ستوبىي سېبىنە. گىخە كا
رەش د بن چاقاندىھىه. ژ بىنيقە سېبىيە. توڭە كا رەشا
پان ل سنگى و درھاتىيە. شاپەر رەشن. دووماھىيى
كورىيىن رەشە و وەكى دى سېبىيە و كورىقەشىرىيىن
سەرى و بىنى قەممەرن يان سۇرۇنارنجى. يَا مى وەكى يىن
نېرە تىنى كۆفىكا وى كورتىرە. رەنگى كولۇۋانكا سەرى
و ئەنپىيىن گەورقەيە. سېپىلەك چاقان قەھوایىھەكى
تارىيە. نكل رەشە. پى قەھوایىھەكى سۇرقەنە.
زېستانان قەستا وەلاتى مە دكت ، ژ سەرى چىريبا ئىكى
ھەتا دووماھىيى ئادارى - تى ھەيە دەرەنگىر ژى - ل ناف
زىيانان ل بەر لىيّا ئاقاڭ دئىتە دىتن. ل ھەمى ئەورۇپا
و سىبيريا و ژۇرىيىا ئىبرانى و دەقەر دەريايىا قەزوين و
ترکستانى و مەنگۈلىا تىيىغان دئىنتە دەر. ھىلىنا خود
ل بەر لىيّا ئاقاڭ چى دكت. زېستانا خوھ ل ژىرىيىا
ئەورۇپا و ژۇرىيىا ئەقريقيا و تۈركى و سوورىيىا و
عيراقى و ژۇرىيىا هندستانى و بۆرما و چىنى و چاپانى
دېئرىنت.

۲۶ - ۴۹ سم دریزه. پن بلندن. ژ ملن پشتیقه هه‌هاییه کی فهکریه. بانی سه‌ری وی هه‌تا سه‌ر چافان رهش و رهشاتی و دکی گیخه‌کا رهش هه‌تا پاتکی دچت. نکل رهش. سپیلکا چافان هه‌هاییه. ثه‌رزنک و حه‌فتک و به‌رجیلک و به‌رسنگ و هه‌ردوو ته‌نشت رهشن. دووماهییا زکی سبییه. نالهک و ستو) ژ ملن پشتی و ته‌نشتانشه (سپینه. شاپه‌ر رهشن. په‌رین بنچه‌نگان سپینه. پن رهشن. کوریقه‌شیرین سه‌ری و بنی سپینه. ب تیزکینی ژی و دکی بالنده‌یی ته‌کووزه. ل به‌ر لیّقا ٹافان و جهین گل و گیاین وان کورت و ل په‌راقین رهبار و ده‌ریایان ب هه‌تلازی و کتکته بهاران سه‌ری نیسانی ل دهه مه دنیته دیتن (ره‌ر ۲۰۰۶/۴/۲ من د نافه‌درا گوندی سه‌یزاری ژوری و یئی ژیریده بالنده‌یه ک ژی بؤ جارا ٹیکی دیت). هیلینا وی کورکه‌کا سه‌رنه‌رده و باراپتر نیزیکی نافییه. ژ (۴-۲) هیکان دکت. دوور نینه ل هندهک ده‌ستین گهرم ژ کوردستانی خودجه بت و تیزکان ژی بینته ده.

ل ژیریبا ره‌زهلا تا نه‌هوره‌پا و تورکی و قوبرس و سووریا و فلستینی و عیراقی (ل ملن نشیف) و مسری و سودانی هه‌تا کینیا و حه‌بهشه و نیجریا خودججه و تیزکان دنینته ده.

(٤) ترليك

(س) رهورهودى گەردن بە خالى گەورە

(ع) الزقازاق المطوق الكبير

Charadrius hiaticula (L)

١٧ - ۱۹ سم درېزە. بالندىيەكى تامخىر و گورۇقىرە. تۆكەكا رەشا پان ل سىنگى يىن نىير و درهاتىيە، ل دەڭ يا مى تۆكا ژىگۇتى گەورە. ئەنى سېبىيە، گىخەكا رەش ژىنلى نىكلى دەست پى دكت هەتا ژ چافان دبۈرت. كولۇفانكا سەرى و پشت و چەنگ گەورەكى تارىينە. كورى وەكى پشتىيە، سېباتتىيەك ل دووماهى و تەنشتا وېيە. ژىنلىقە سېبىيە. زۇستانان تۆكا رەشا سىنگى يىن نىير گەورەقە دېت و پانافا وى تەنگىتر لى دىئىت. سېپىلەكى چافان قەھوايىيە. نىكل نارنجىيەكى سەررەشه. پىن ب سەر پىرتە قالىقەنە. بالندىيەكى زفت و زيق و چەلهنگە دەمنى ب پىبەزكى دەچت سەرى خوھ كىل دكت و ناۋبەين ناۋبەين د جەدە رادۇستت دا كرمكەكى يان مىشەكى بىرىت و بخوت. زۇستانان ب قەتلارى ل بەرپىنلىيەن چىايىان و دەشتان ل جەھىن نىزىكى ئافان دىئىتە دىتن. ژوان بالندىيانە يىپىن ب رېبارى د وەلاتىن مەرە دبۈرن. ل رووسىيا و سىبرىا و ئەقرازتر (ل وەلاتىن ئەسکەنەنەنافى) تىزكەن دىئىتە دەر. د ئەورۇپا و رۆزئاۋايى ئاسىيارە ب رېبارى دبۈرت و قەستا پەرإفېن رۇزھلاتا دەريايىا سېپى و پەرإفېن وەلاتىن عەرەبى و رۇزھلاتا ئەفرىقيا دكت ژ بۇ زۇستانان خوھ لى دەربازبىكت.

(٥) ترليکى بچووك
(س) رهوره‌هى گهردن به خالى بچووك
(ع) الزقزاقي المطوق الصغير
Charadrius dubius (L)

١٥- ١٧ سم دريژه. ودكى ترليکى تامخى و گورۇقىرە. تۆكەكا رەشا نەگەلهك پان ل سىنگى يى نىير ودرهاتىيە، ل دەڭ يا مى تۆكا زىگۇتى گەورە. ئەنى سېبىيە گىخەكا رەش ڙ بىنى نكلى دەست پى دكت هەتا ڙ چاقان دبۈرت. كولۇۋانكا سەرى و پشت و چەنگ گەورەكى تارىينە. كورى ودكى پشتىيە، سېپياتىيەك ل دووماهى و تەنشتا وييە. ڙ بىنيقە سېبىيە. زەستانان تۆكا رەشا سىنگى يى نىير گەورقە دېت و پاناقا وي تەنكىتر لى دئىت. سېپىلەكى چاقان قەھوايىيەكى تارىيە. سەرى نكلى وي رەشه پچەك ڙ بىنى وي زەرقەيە. پى ب سەر زەريقەنە. خەلەكەكا زەرا زرافل دۆر چاقان ودرهاتىيە. ڙ رەفتارانقە تك و پىك ودكى ترليکىيە. ل دەڭ مە ڙ نىقا ئادارى پىيىدە هەتا ئىلۇنى ب قەتلەزى و باراپىتر جوتىجۇته ل بەر لىقا نافەنھىلىن قەدەرىن ب ئاڭ دئىتە دىتن. ل ھەمى ئەورۇپا و ئاسيا، و ل ڙۆرپىبا رۆزئانافا يە فريقيا و مسرى و توركى و ئيرانى و عيراقى (ل ملى نشيف خوهجە) تىزكان دئىنتە دەر.

چکچکه

مریشکا تپاشان

چکچکه‌بى نكل دريئزى نافنجى

بنه مala چکچکه‌يان

هندەك بالندھيئن نافنجى و بچووکن. قارك و لاوازۆك و كەلواش زرافن. دوباري سەر بچووک و ستودريئن. نكلى وان زراف و دريئە ژ سەرى وان باراپتر دريئەتە. پى زراف و لۇقلۇقەنە. باسکى پېيان رووت و بىن پەرە. چەنگ دريئە و تىئن. كوريقوتن باراپتر. ژ دەر و دۈرىئن ئاف و دەرافان قارى نابىن. ل سەر ئاخى هيلىيان چى دىكىن. خوارنا وان ئەو هوورەجانەوەرنە، ئەويىن د ئاف ئافىن مەيافده دېين.

چکچکه‌بى نكل كورتى بچووک

چکچکه‌بى كەسان

(۱) مریشکا تراشان

(س) مرده‌لاره

(ع) دیك الغاب

Scolopax rusticola(L)

۳۴ - ۳۲ سم دریزه. بالنده‌یه کی ستوكورت و نکل دریز و چاف مه‌زن. نه‌نی پانه. هنده‌ک تیقاریزکین ډهش و قه‌هوايی ل بانی سه‌ری و ستويی وينه. ڙ ملن پشتیقه به‌له‌که کی رهش و قه‌هوايی و رساسيه (وهکی ره‌نگی به‌لگین داران یین ودریاين). شاپه‌ر گیخدارن ب گیخین رهش و قه‌هوايی. کوري رهشہ فه‌روزدکا ل دووماهیبا وی سه‌رفه خوه‌لیکیه و ڙ بنفه سپیه. نه‌نی قه‌هوايیه کی فه‌کریه. گیخه کا رهش ڙ بنی نکلی هه‌تا پشت چافان دچت. ئاله‌کان پنیپیئن رهش لینه. سه‌ری حه‌فتک پنیپنیه. زک و هه‌ردوو ته‌نشت گیخدارن ب گیخین سو‌رفه‌مه‌ر. سپیلاکا چافان ره‌شفه‌یه. نکل زه‌ردکی ب سه‌رفه‌هوايی‌قیه، و سه‌ری وی قه‌هوايی‌هکی فه‌کریه. پن کورتکن و ڙ ره‌نگی خوه‌فه قه‌هوايی‌هکی فه‌کریئن ب سه‌ر زه‌ری‌قیه‌نه. به‌ربه‌ری ره‌زناقا بوونی دیاردبت و خوه خوهش فه‌دشیرت. ل جهین ریلینین تیررہوا هه‌یه. به‌س دده‌می مشه ختبوونی ب تنی دبته ره‌ف. زفستانان قه‌ستا و دلاتی مه دکت. باراپتر سه‌ری که‌فتنا په‌لاین کتکتے و جو‌تجوته دئیتھ دیتن. ل نه‌ورؤپا و ل ناسیا (ل کشمیر و چیایین هه‌مه‌لایا و چابان) تیزکان دئینتھ ده‌ر. زفستانا خوه د بن نه‌ورؤپاده و ل حه‌ودا ده‌ریاها سپی هه‌تا چیایین نه‌تلہس و مسری و ھلستینی و عیراقی و ڈورییا هندستانی و چینی ده‌بازدکت.

(٢) چکچکه

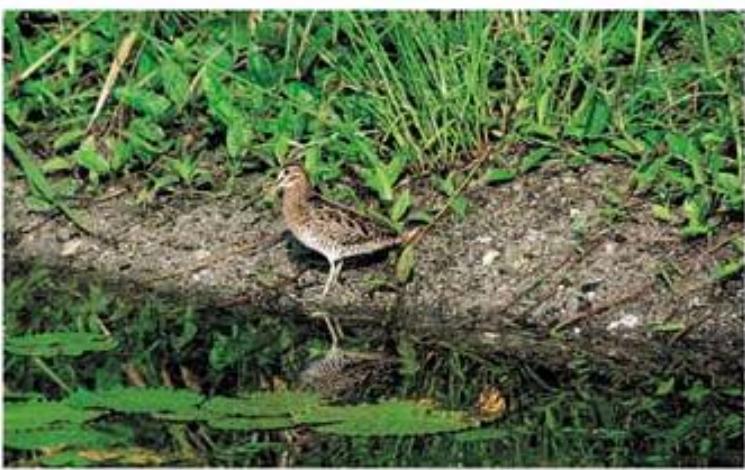
(س) شیلاقه عەسلە

(ع) الطيطوي الاعتيادي

Tringa(=Actitis) hypoleucus(L)

٦٠ - سم دریزه. پشت و بنپشت و کورى و کوريقەشىرا سەرى ب سەر قەھوايىقەنە. زك سېبىيە. ستو و بەرسىڭ راڭاڭان. هىندەك گىخىن زرافىن رەش ل چەنگانە. سېلىكا چاڭان قەھوايىيە. نكل قەھوايىيەكى رەشقەيە. پى راساسىنە ب سەر كەسكىيە. نزم د سەر ئافىرە دەكت. وەكى چکچكەيىن دىتىر كويىقى نىنە و وەكى وان زۇۋۇ نافرت دەمىن مەرۇف ب سەردە دەكت، تىنى سەرى خوه و دووقۇ خوه ل سەرىيەك رادكت و نزم دەكت، نەگەر بفترت ژى خوه گەلە دوورى ئافى نائىخت. دەمىن فرىنىچەنگىن خوه شۆر دەكت. دەنگەكى تايىبەت ھەيە. ل وەلاتى مە باراپتىر ل بەر لىيغا گەر و گۈل و بەراغان و ھەر ب تىنى بھاران (ژ ئادارى ھەتا سەرى گولانى و دەرەنگىر) و پايىزان (ژ تەباخى ھەتا چىريپا دويىن) دىئىتە دىتن. ل ئەورۇپا (ژ بلى رەخى ژۇرى) و سىبرىيا و تۈركى و ژۇرىپا ئيرانى و ئەفغانستانى و ژۇرىپا ھندستانى و چىنى و چاپانى تىزكەن دىئىتە دەر. زەستانا خوه ل گۈزىرەتەيىن دەريايىا سېپى و ئەفرىقيا و ژىرىپا گۈزىرەتەيىا عەرەبى و ھندستانى و چىنى و مەلايىو ھەتا ئۆستراليا دەرباز دەكت.

(۲) چکچکه‌یی نکل دریزی نافنجی

(س) قوراولیکه‌ی ناوینه

(ع) الجهلول الاعتيادي

Gallinago gallinago (L)

۲۶ سم دریزه. بالندیه‌کی بچووکی نکل راست و دریزه (نکل) یا من پچه‌کنی ژ یی نیز ژ دریزتره). پهرين و گیخین فه‌هواییین زهرقه لینه. گیخه‌کا فه‌هوایی ل سه‌ری کولوچانکا سه‌ری و پاتکیه و ب پهخنه ٹیکا فه‌هواییبا تاری هه‌یه. بورییه‌کا فه‌هوایی و فه‌کری د سه‌رچاپاندیه و گیخه‌کا ودکی وی دکه‌فته بن چافان و ٹیکا تاریتر بندتره. ژ ملن پشتیقه فه‌هوایییه‌کی تارییین گیخداره ب گیخین سوْرقه‌مهر. پهرين ملان لیقین وان گهورن. کوری فه‌هوایییه‌کی تارییین دووماهی پیتیه. زکی و ته‌نشتان گیخین فه‌هوایی لینه و نیقا زکی سپییه. سپیلکا چافان فه‌هوایییه‌کی تارییه. نکل فه‌هوایییه‌کی سوْرقه‌یه. پن ب سه‌ر که‌سکیفه‌نه. ل به‌ر لیقین شورک و گهر و کوراڭك و شیل و گولین ب دەغەل و قەرام و گل و گیا دئینه دیتن، و گەله‌جا هەتا مەرۆڤ ب سه‌ردە نەچت ناپرت، فرینا وی ب لهز و پیلکییه و د به‌ر فرینیپه چەپان لى ددت و چېچرى دكت. قەدەرەکنی دەچت جارەکا دى داددت. خوارنا وی کرمک و کیز و میز و شینکاتییه. ژ نیقا تەباخى و پىدە قەستا وەلاتى مە دكت، و زفستانى هەمیین هەتا سه‌ری گولانى دەینت. ل ئەورۇپا و ئاسيا و ژۈرۈپا ئيتاليا و دەولەتىن بولقان و قەۋقاس و دەشتىن قەرغىزستانى و چىايىن بامير و هەمەلايا تىڭكان دئینته دەر. زفستانا خوه ل حەودا دەريايى سېپى و مسرى و رۆزھلاتا ئەفرىقيا هەتا ئۆگەندە، و ل فلسطينى و عىراقى و ئيرانى و بەحرەدين و ژىرىپا چىنى و چاپانى دەربازدكت.

(٤) چکچکه‌یی نکل کورتی بچووک

(س) قوراولیکه‌ی بچووک

(ع) الجهلول الصغير

Lymnocryptes minimus (L)

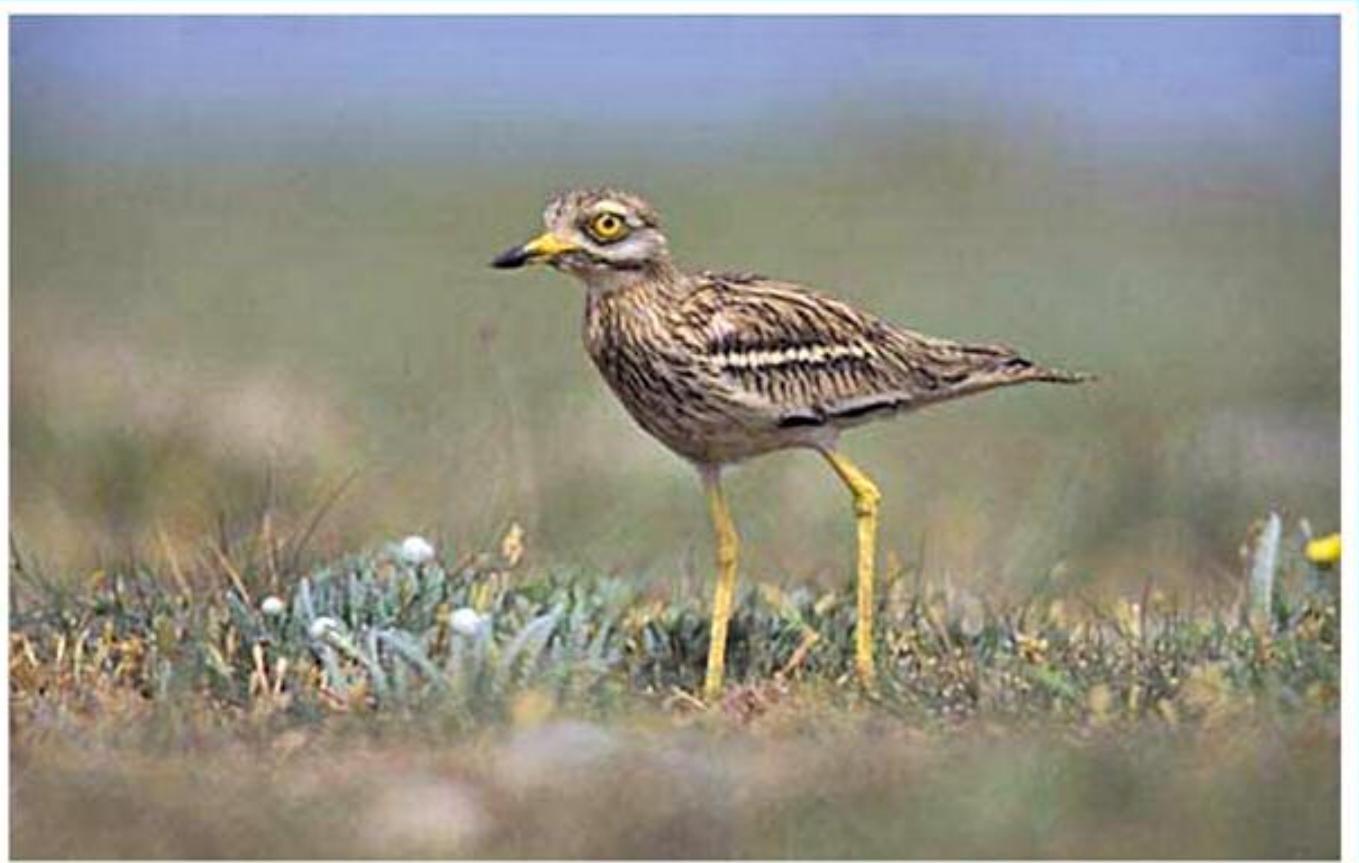
۱۹ سم دریزه‌ژ همه‌ی چکچکه‌یان بچووکتر و نکل کورتتره. گیخه‌کا رهش ژ بنی نکلی دهست پن دکت و ل سه‌متا بانی سه‌ری دچت ههتا دگه‌هته پشتپاتکن. تیقاریزکه‌کا فه‌هواییا فه‌کری د سه‌رچافان‌رده و ههتا دووماهییا پاتکن دچت. گیخه‌کا رهش ودکی بورییی د سه‌ر چافان‌رده، و گیخه‌کا دیبا رهش د نافبه‌را بنی نکلی و چافیده و ثیکا زرافتر دوولکن چافان و گوهکان دگه‌هینته ثیک. پشتی هنددک گیخین سوْرَقَه‌مَهَر و رهشین تهیسوک لینه. کوری رهشقه‌یه، قوت و تیز و سنگورکینه. حهفتکن و سنگی پنی و راپین گهور و فه‌هوایی لینه و زک سپییه. تنه‌نشت پچه‌کن گیخدارن. سپیلکا چافان فه‌هواییه‌کی تارییه. نکل رهندگ گوشتینه‌کی سوْرَقَه‌یه و دووماهییا وی رهشه. پن خودلیکییه‌کی ب سه‌ر که‌سکیقه‌نه. ودکی جووننین بوری ل بهر لیقا گهر و گول و شورکان دزیت و فرینا وی راست راست و هیدیتره ژ یا جووننی بوری و دهره‌نگتر ژی دفتر دهمن ههست ب ترسن دکت و ددمن فرینن ودکی وی دهنگی ژ خود نائینت. خوارنا وی باراپتر میش و مور و کرمکن. زفستانان فهستا وهلاتن مه دکت. ههتا سه‌ری نیسانی ژی ل هنددک بهرلیقین نافان دئیته دیتن. ل ژورییا ئهورؤپا و ئاسیا و دانیمارک و پولندا و دهله‌تین بولقان و نیفه‌کا روسیا تیزکان دئیته ده. زفستانا خود ل روزنافایا ئهورؤپا و دهله‌را دهريایا سپی و مسری و عیراقی و ئیرانی و هندستانی و بورما دبورینت.

(۵) چکچکه‌یی که‌سک
(س) شیلاقه‌ی چلپاوان
(ع) الطیطبوی الخضراء
Tringa ochropus (L)

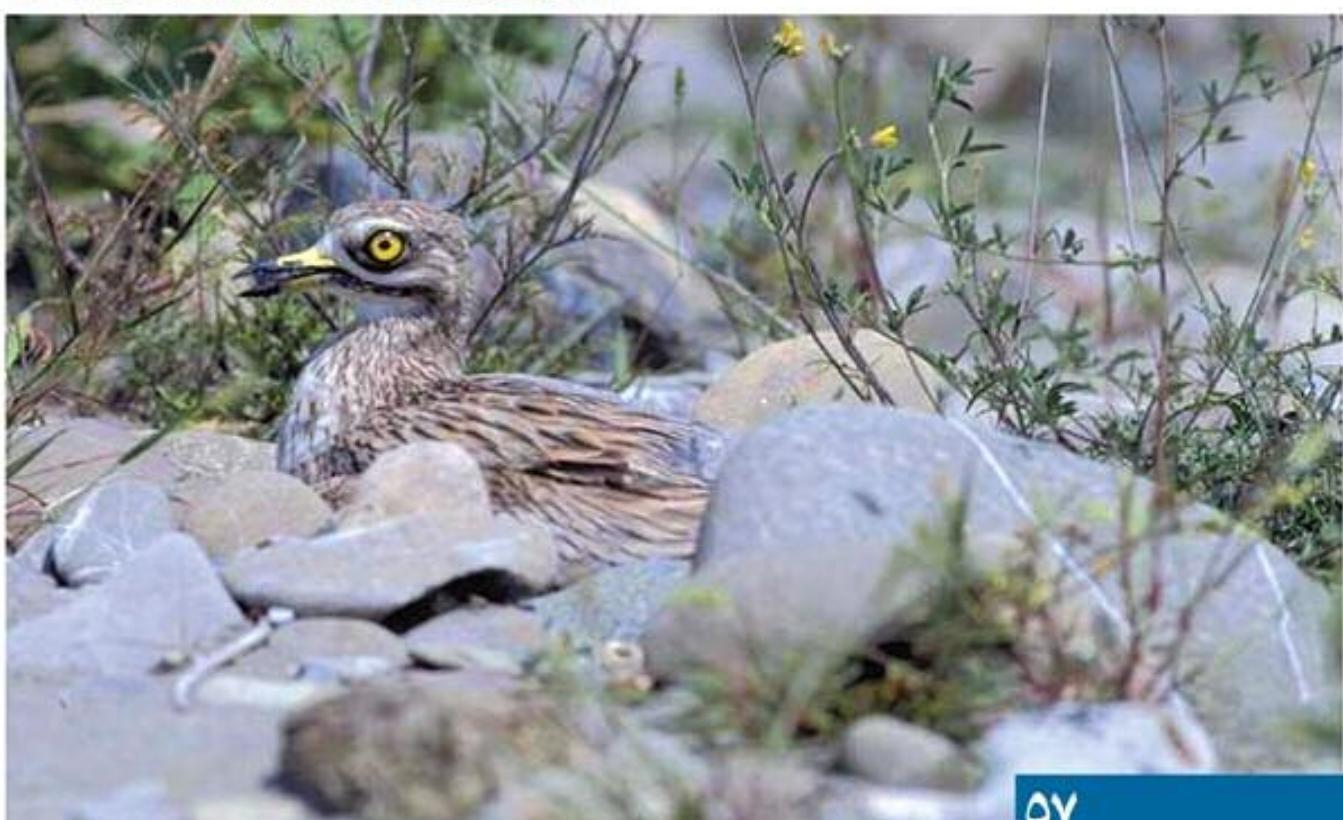
۲۲ سم دریزه‌ر. ملن پشتیقه قه‌هواییه‌کی تاریبی ب سهر خوده‌لیکیفه‌یه. هندهک چنیکین خوده‌لیکیبین هوورک ل پشتی و چهنگانن. کوریبا وی ر. ملن پشتیقه سپیبه، ل بنی سی تیشاریزکین ردهش ل تهختی وی یی سپینه. په‌رین تهنشتا کوریبین سپینه. هندهک گیخین ردهش ل کولوڤانکا سه‌ری و ستوبینه. گیخه‌کا سپی د سه‌رجا‌قافن‌دیه. نالهک سپینه. سنگی و دووماهیبیا حه‌فتکی پنیبین قه‌هوایی لینه. نه‌رزنک و زک سپینه. بنچه‌نگ رهشون و گیخین سپی لینه. سپیلکا چافان قه‌هواییه‌کی تاریبیه. نکل ردهش و بنی وی که‌سکه‌یه. پی که‌سکه‌کی خوده‌لیکینه. ل سه‌ر لیقا ناده و دهراو و گمرو و گولان هه‌ر ب تنی دئیته دیتن و خوه گله به‌رجاچ ناکت. سه‌ری خوه و کوریبا خوه خوهش دهه‌ژینت نه‌مازه دهمنی هه‌ست ب ترسن دکت. ب ریباری ر. نیقا تیرمه‌هی و پی‌ده د ودلاتی مه‌ره دببورت، و کهت و ماتهک ژی زفستانا خوه ل دهه مه دهربازدکن. ل ژوّریبا نه‌ورؤپا (دانیمارک و ژوّریبا نه‌له‌مان) و رؤژنافایا سیبریا، و دهربایا قه‌زوین و ژوّریبا شیرانی و تركستانی و چیایین نه‌لتای و ژوّریبا رؤژنافایا منه‌نگولیا تیزکان دئینته دهه. ل گزیرته‌یین بریتانی و حه‌ودا دهربایا سپی و ژی‌ریبا رؤژنافایا ناسیا هه‌تا نه‌فریقیا زفستانا خوه دببورینت.

بئه مالا براكه دیكان

هندەك بالندەيىن سەر و نكل مەزن و
پى لۇقلۇقەنە. چەنگىن وان درېز و تىزىن.
كورىيىا وان نافنجى و سىنگوركىينە. پىشچاڭ
وھكى كەدىكانە بەس خود دەنە دەشتان و
ئەردىيەن رووت و رەوالىيەن كەفرىن و
خەربەر. رەنگى وان وھكى ژىنگەھىن وان
گەورقەيە. خوارنا وان مىش و مۇر و
مارگۇيسەنە. بىزاخ و چىست و چەلەنگىيَا
وان ھنگىيە دەمىن تارى دادكەفتە ئەردى
و پېانىيَا رۆزى خود قەدشىرىن. يىن مىن
ھىكەكى دوييان ل سەر ئاخى دىكىن، بىن
ھىلىنىنى چى بىكىن و دەمىن ھەست ب ترسى
دەن جەنھىن ھىلىنى دىگۈھۆرن. تىزىكىن وان
ز ھىكەن دەردكەمەن و ب دوو ماكان دكەفن.

براكهديك
(س) شالور
(ع) الكروان الصحراوي
Burhinus oedicnemus (L)

٤٢ سم دريژه. نير و مى رهنگه کن. چافين وي مهزن و زهرن. نكل هوتەستووردکى زدر و سەررەدشە. پى لۇقلۇقە و دريژ و زدرقەنه. گىخەكا سېى د بن چاۋاندەدە و ھەتا پىشت چاۋان دچت. دو گىخىن سېى ل دريژابىيا چەنگانە. ژ ملى پىتىيەقەھەوايىيەكى ب سەر گەوريقەيە وەكى رەنگى ئاخى. شاپەر رەشن. ژ بىنيقە سېييە. ھندەك گىخىن زرافىن قەھەوايى ل بن حەفتىكى وسنجىنە. ب پىبەزكى خوهش دچت. ل بايى بەزى سەرئى خوه دچەمىنت و خوه قۇس دكت. دەمنى ھەست ب ترسى دكت خوه ب ئەردەيقە پان دكت. ل دەشت و خىزگەھ و بەياران و باراپىر ئىشارىيان دەرنگى دىئىتە ديتىن. دەمنى دفتر ژى ژ رىقە قەددەرەكى ب پىبەزكى دچت ژ نوو دفتر. ژ نىقا ئادارى و پىيىدە ھەتا پايىزەكا دەرنگ ب قەتلەزى تى ھەيە ل كوردىستانى، ل ئەردەن دەشت بىتە ديتىن (٢٠٠٥/٤/٢٩) بەربەر ئۆزىناھابۇونى ئىك ژى ژ بەرئى خودانى ۋىنى ئەقىسىنىيەقە ل دەشتا دوبانى د بن گوندى مسوپرىيە كەفندە ھاتە ديتىن). ل ژۈرىيىا ئەفرىقيا و فلسطينى و عيراقى (ل ملى نشىف) و ئيرانى و خىزگەھا عەرەبى و خىزگەھىن ھندىستانى و ئەفغانستانى تىزكەن دىئىتە دەر.

بـنـه مـالـا لـغـافـگـورـان

هندەك بالندەنە باراپتەر پىكىفە دگەرن. ژ سەروپەر و فريينا خودقە نىزىكاتىيى ل حاجيرەشكان دكن. نكلى وان كورت و پانه. باسلى پىييان كورتە. چەنگ درىز و تىژن، و دەمنى دادانى سەرچەنگ پچەكى ژ دووماهىيا كورييى دبۈرن. كورى درىز و دوچەقە. فريينا وان وەكى ياخاجيرەشكانە و ل ھەوا مىش و مۇران دىگرن. خوهشفرن. ل ئەردىن بەردايىيىن رووت و رەوال دېين. دەمنى قەھەسىيانى ل سەر ئەردى دلىسن. ھىلىيان چى ناكن، شۇونپىكىن گيانەوەر و مرۆڤان ل كورى بۇ خوه دكنه ھىلىن و ھىكەن تىيە دکن. رەنگى ھىكىن وان وەكى رەنگى ئاخىيە، و پىنپىيىن پەش لىئە. تىزكىن وان ھىلىنھىلىن، پشتى ژ ھىكى دەردكەقەن ئىكسەر ب دوو ماكان دكەقەن.

لغاڭگورا بىنچەنگىسىر

(س) لغاودگورگە

(ع) أبو اليسر

Glareola pratincola (L)

٢٤ - ٢٦ سم دريّزه. پىشچاۋ و ل ھەوا ودكى حاجىرىشكەكا مەزنا قەھوایى دىئىتە دىتن. كوريپا وي رەشه و ودكى يا حاجىرىشكى دوجەقە. شاپەر رەشن. ئەرزاڭ و حەفتىك گەورەن پىپىنى، پىپىپىن قەھوایى لىيە. ژ ملى پشتىقە گەورەكى ب سەر قەھوایىقە يە. يىن نىزىر گىخەكا رەشا زرافىز خىنخىكان دەست پى دكىت و دچتە پشت چافان، پاشى د بەر حەفتىكىدە دىئىتە خوارى، گىخا زىكتۇي ودكى چارچۇقە و فەرۇزىدكى ل حەفتىكى و ئەرزاڭكى و درەتايىيە، و يامىن ئەمە گىخە نىنە. بەرچىلەك ب سەر گەوريقە يە. زك سېپىيە. بىنچەنگ قەمەرن. سېپىلەك چافان قەھوایىيە. نكل قوت و رەشه و بىنى وي سۈرڤەيە. بىنچەنگ قەمەرن. كۆمکۆمە ل ئەردىن شۇونكۈرىن ھشك تىزكەن دىئىنە دەر و شۇونپېيىكىن گىانەور و مەرۇقان ل كورى بۇ خود دكىنە ھېلىن و ھېكەن تىيىدە دكىن بىن قىرش و قالەكى بىكىنە تىيىدە. ژ(٢ - ٢) ھېكەن دكىن. ودكى حاجىرىشكى سېپىدە و ئىيقاران ل ھەوا دەۋلىنت و مىش و مۇران دىگرت. ھافىنان ژ گولانى ھەتا سەردى ئىلۇنى نىزىكى بەرلىقًا ئاڭ و دەراف و شۇرۇكەن دىئىتە دىتن و تىن ھەمە ل ھەندەك جەھىن گونجايى ودكى بەرلىقىن ئافا مەزن (رۇبارى دىجلە) تىزكەن ژى بىننە دەر. ھافىنان ل دەقەرا ناقىشىنايى خودوش دىئىتە دىتن (ل رۇزىن ٢٤/٢٥/٢٦ ـ ٢٠٠٥) ل شۇرۇكە سەيزارى ژىرى و ل ئاقارى مامىشقانى ل ھەوا و دادايى ژ بەردى خودانى ۋىنى نېمىسىنىقە ھاتە دىتن). ل ژىرىپا ئەورۇپا ھەتا نىيىچا روسىيا و ل گىزىرتەپىن دەريايى سېپى و تۈركى و عىراقى و ژىرىپا ئىرانى و دەقەرا دەريايىا قەزوين و تۈركستانى و نېۋەپەنەن ھەتا ژۇرىپا رۇزئافا ھەنەستانى و ل ژۇرىپا ئەفرىقيا تىزكەن دىئىنە دەر. زەستانا خود ل ژۇرىپا ئەفرىقيا دەرباز دكىت.

بىنە مالا شەھەنگان

ھندەك بالندەيىن دەريايىينه. ھندەجا ژ بۇ خوارنى قەستا گەر و گۈل و رۇباران ژى دىكىن. خوارنا وان باراپتىر ماسىينه. گەلەجا ب تايىبەتى شەھەنگ قەستا سەرگويفكان ژى دىكىن. باراپتىر ژى كۆمكۆمە تىزكەن دئىينىنە دەر. و تىزكەن وان ھېلىينىھىلەن. باراپتىر ژى پەرىن وان ژ ملن پشتىقە رساسىيىن قەتكەن. و ژ بىنيقە سېپىنە. ھېتكەن خوه دكىنە د كۆركاندە يان ھندەك ھېلىينىن بىنە سەروبەر ل سەر ئاخىن چى دىكىن. ئەڭ كۆمە ژ دو نفشار پىكەتائىنە: نفسى شەھەنگان و نفسى مەقەسۆكەن دەريايىي.

ھندى شەھەنگن، ھندەك بالندەيىن مەزن و نافنجى و تىر و تەزىنە ژ كەلواشىقە. بىن ب ھېزىن. چەنگ پانىن. نكلىن وان بۇ درېزايىيىن نافنجىيىه. ژ مەقەسۆكان كىمتر دەرن و ھندەجا داددىنە ئاخىن و ل سەر ئاخىن ب ရېقە دەچن، يان ژى ل سەر ئافى مەلەۋانىييان دىكىن. كۆمكۆمە ھېلىينىن سادە و بىنە سەروبەر و نىزىكى ئىك ل سەر ئاخىن يان د خەندەكاندە چى دىكىن.

و ھندى مەقەسۆكەن دەريايىينه ژ شەھەنگان زرافتىر و بىن كورتىرن. كوربىيا وان وەكى يا حاجىرەشكان دوجەقە. نكلىن وان زرافتىر و راستىرە ژ يىن شەھەنگان. ھەردەم ل ھەنداش ئاف و دەراف و رۇباران، يان ل بەر لېقىن وان ل ھەوا دەچن و دىئىن، ل خوارنا ماسى و گىانەوەرەن دىيىن ئافى دەھەن و ژ سەر ئافى رادىن يان ژى ژۆرددە خوه تى وەردەكىن. كۆمكۆمە ل سەر لېقا گەر و گۈل و رۇباران ھېلىينان چى دىكىن. ھېلىينىن وان ھندەك كۆركەن بىنە سەروبەر و ۋالىكىن.

شەھەنگى ئېشىن

(ا) شەنگ

(س) ماسىگرە

(ع) التورس الاعتيادى

Larus canus (L)

٤٢ سم درىزه. زفستانان پەرىن پشتى و چەنگەشىر خودلىكىنه ب سەر شىنهكى قەكريقە. شاپەر رەشن و سەرچەنگ سېپىنە پىنپىنى. سەردى وي سېبىيە، زفستانان راقين خودلىكى ل كولۇغانكا سەرى و پاتكى و تەنسىتىن ستويينە، ھافيتان ئەڭ راھ نامىنن. ژ بىنیقە زك و بنزك ھەمى سېپىنە. باراپتىر ژ كورىيما وي سېبىيە، سەردى زفستانى تىقابارىزكەكا رەش دكەفتە دووماهىيما وي، و ب تىزكىنى گىخىن رەش ل كورىيما وينە. سېپىلەك چاقان سېبىيەكى ب سەر زدريقەيە. نكل و پى زەرن ب سەر كەسكىقە. ب تىزكىنى قەھوايىيەكى خودلىكىيە، نكل رەش و پى قەھوايىيە. ئەڭ جوونە ژ جوونى بۇرى كىمترە ل پەراقين دەريايىان. زفستانان قەستا وەلاتىن مە دكت. ژ چىرىيما ئىككى ھەتا ئادارى دئىتە دىتن. ل بەر لىقا گەر و گۆل و دەريايىان دئىتە دىتن. ل رىزدە و رەقەزىن بەر لىقا دەريايىان يان د گەر و گۆلاندە ھېلىننان چى دکن. ل گۈزىرتەيىن بىریتانى و وەلاتىن ئەسکەندەنناۋى ھەتا سىبىريا و نىقەكا رۇوسىيا تىزكەن دئىنتە دەر.

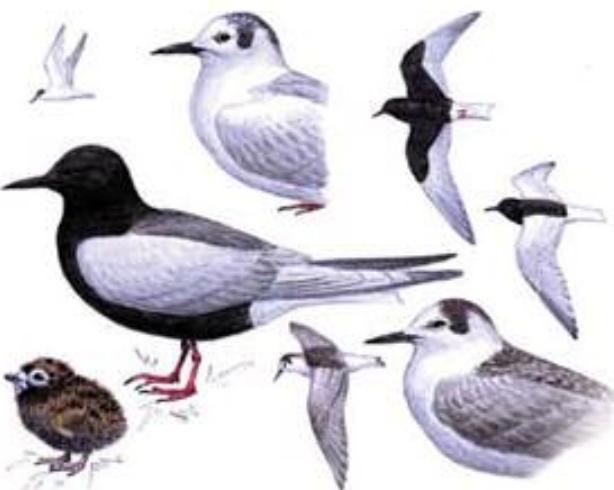

(۲) شەھنگى زىقىن
 (س) ماسىگەرى زىوين
 (ع) النورس الفضى
Larus argentatus (L)

55 سم درېزه. نىئر و مى رەنگەكىن. پشت د گەل چەنگان - ژ بلى شاپەران - خودلىكىنە ب سەر شىنىقە. سەر و ستو و كورى و زك و بنزك هەمى سېپىنە. نكل زەر و ستۇورە و پىنييەكى سۆر ل سەرلى و بىيە. شاپەر رەشن. سېپىلەكى چاقان زەرقەيە. پى زەرن. ب تىڭىنە قەھوايىبەكى پىنپىنە. ل ژىيى ئىك سالىيى ژ نوو پاشتا وى خودلىكى دېت. زەقستانان قەستا وەلاتى مە دكت و ل ھەندافى ئاڭ و رۇباران نىزىكى بازىر و گوندان، ژ دووماهىيىا تەباخى هەتا دووماهىيىا نىسانى دئىتە دېتن. ل ژۇرى و رۈزئاڭايىا ئەورۇپا و ل ژۇرى و ژىرىبىا روسىيا ل پەراشىن دەريايىا رەش و دەريايىا قەزوين هەتا دەريايىن تۈركىستانى تىڭىكان دئىنتە دەر. و زەقستانان خود ل ژىرى و رۇزھلاتى دەريايىا سېپى و دەريايىا قەزوين و دەريايىا سۆر و كەندافى عەدەن و كەندافى فارسى و عىراقى دەربازدەكت.

(۲) مهقسوکا دهیاییبا رهشا چهنگ سپی
 (س) ماسیخورکهی رهشی بال سپی
 (ع) خطاف المستنقعات الاسود ذو الجناح الابيض
Chlidonias leucopterus (L)

۲۳ سم دریزه. هافینان په و بنچهنهنگ رهشن، کوری و قانه کا مهزن ژ ملان و شاپه ر سپینه، نکل و پی سورن. زفستانان نکل رهشی سورفهیه، پی زدرن ب سه ر سویریقه، ئهنى سپییه، تۆکه کا سپی رهشاتییا کولوفانکا سه ری و پاتکی ژ پشتا رساصییا شینقه جودا دکت، و گوهک رهشن، و نالهک و کوری و بنزک د گەل بنچهنهنگان سپینه. تیزک وەکی بالندھیئ تەکووزی زفستانانه و پەرین وی ژ ملى پشتیقه قەھوایییه کی تارییه. ماسییان و تیزکین چاقان قەھوایییه کی تارییه. ماسییان و تیزکین بەقان ژ سه ر ئاققى رادکت پشتى بىيىنه کى ل ھەوا چەنگىن خوه دژھنت. وەکی حاجبىر دشکان ددؤلینت و میش و مۇران ل ھەوا دگرت. ژ نیقا نیسانى و پىددە دئیت (وی دەمی خودش ل ھەنداز زيانان ئانکو زەقیبین گەنمی و جەھى دئیتە دیتەن) و ھەتا نیقا چریپا نیکى دەمینت. گولانى و خزیرانى ل ھەنداچ جھین گونجايى تیزکان دئینتە دەر. ھېلینا خوه ژ قوشى و تەقنى چى دکت. ژ (۴ - ۲) ھیکان دکت. ل ژیریپا رۆزھلاتا ئەورۇپا و نیقا روسیا ھەتا سیبریا و ترکستانى و منهگولیا ژۇرى و ھەتا تورکى و عیراقى تیزکان دئینتە دەر. زفستانا خوه ل نیفەك و ژیریپا ئەفریقيا و كەندافى فارسى و ژیریپا ئاسيا ھەتا ئوستراليا دەربازدکت.

(٤) مهقەسوکا دهريايبيا ئاسايى

(س) ماسيخوركە

(ع) خطاف البحر الاعتيادي

Sterna hirundo (L)

٣٧ سم دريئرە. كەلواش نافنجىيە. پى سۈرن. نكل سۈرەگى سەررەشە. زقستانان ئەنى هەتا كولۇقانكا سەرى سېپىيە. ژ نىقا كولۇقانلىقى و پىيىدە پاتك ژى د گەل رەشە. پشتپاتكى وى سېپىيە. پىنەيەكىدا رەش ل سەرى چەنگانە. ژ بىنېقە سەرمەل سېپىيە. پىنەيەكىدا رەش ل سەرى چەنگانە. ژ بىنېقە سېپىيەكى سېپىيە. هافىنان ژ ئەنۋىيىن هەتا پاتكى رەشە و رەشاتى دگەھەتە سەمەتا بن چاقان ژى. پشتپاتك خودلىكىيە. بىنپشت و چەنگەشىرەن سەرى سېپىيە. بىنچەنگ تام خودلىكىيە. ژ بىنېقە خودلىكىيە. سېپىلەكى چاقان قەھوایيەكى تارىيە. ماسىييان ژ سەر ئاقى دىرىت و ژۆرددە خوه تىن وەردەكت و دخوت و ھندەجا ب دوو ماسىييەقە خوه نقونى ژى دىكت، و مىش و مۇران ژى ل ھنداشى بىستانا دىرىت. ل بەر لىيەن گەر و گۈل و دەريايىان يان گزىرتەيىن وان كۆمكۈمە تىزكەن دىئىنە دەر. ھىكان دىكتە د ھندەك كۆركىن بىن سەروبەرددە كۆب خوه دكۆلت. باراپتىر سىن ھىكان دىكت و رەنگى وا خودلىكىيە يان قەھوایيەن و پىنەيىن قەھوایي يان شىينفە لىينە. ژ نىقا ئادارى پىيىدە هەتا دووماهىيىا چىربىا ئىكى دىئىتە دىيتن. ل پەراف و دەريايىيەن ئەورۇپا و دەريايىا سېپى و دەريايىا سۇر و دەريايىا قەزوين، و ل رۆزئاڭا ياسىيا ژ قوبرس و توركى و سوورىا و عىراقى و ئىرانى هەتا تركستانى و رۆبارى يەنىزاي و پەرافىن ئەمرىكايىا ژۆرى - پەرافىن وى يىن رۆزھلاتى - تىزكەن دىئىنە دەر. زقستانا خوه ل رۆزئاڭا ياسىك و فلۆریدا و پەرافىن ئەمرىكايىا ژىرى هەتا تەنگا ماجلان و ل دەفەرا دەريايىا سېپى هەتا پەرافى ئەفرىقيا يىن رۆزئاڭا و مەدغەشچەر و پەرافىن دەريايىا عەردى دەرباز دىكت.

(۵) مەقەسۇكا دەريايىبىيا نكل شەھنگ

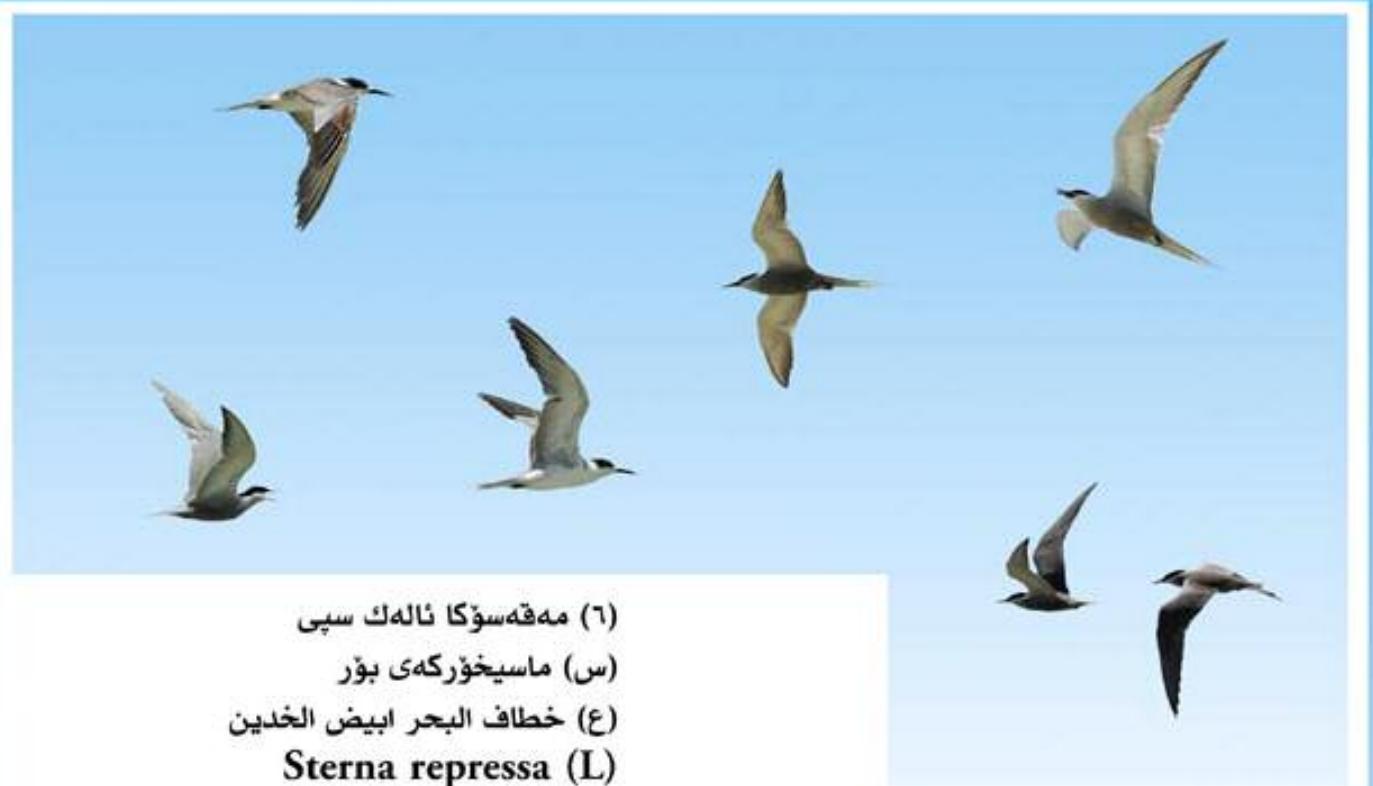
(س) ماسىخۇركەي دەندۈوک نەستوور

(ع) خطاف البحر نورسي المنقار

Gelochelidon nilotica (L)

٣٧ سم درېزه. ژەمى مەقەسۇكان مەزنترە و نكلى وى نىزىكى يى شەھنگانه و ژەرى وى كورىتىر و رەشه. زەستانان سەرى وى بىزە سېبىيە، كولۇغانكى سەرى وى تام خوەلىكىيە و هندەجا هندەك گىخيين زرافىن رەش لىينە، و پچەكا رەشاتىيى ل بەر و پشتا چاۋانە. ژەلى پاشتىيە د گەل كورىبىا وىبىا پچەكى دوچەق خودلىكىيەكى زىقىيە. ژەنىيە د گەل بنچەنگان سېبىيە. هافىيان بانى سەرى وى ژەنىيەن هەتا پاتكى و هەتا بنچاۋان رەشەكى بىرسقۇكە. سېپىلما چاۋان قەھوايىكەكى رەشقەيە. نكل رەشه. پى رەشن پچەكى ژەنин جوونىن دىتىر درېزتەن. خوارنا وى ماسىنە و ژۆرددە خوە تى وەردەكت و دخوت و هندەجا ب دوو ماسىيىقە خوە ناقۇنى ژە دىكت، و هندەجا وەكى شەھنگان دەجتە د ئاھىدە و سەرنەف دېت، و ل ئەردە راستگەھى و بىستانان مىش و مۇران ژە دخوت. پابىزان ب رېبارى د وەلاتىن مەرە دېۋىرت و گەلهجا ل هەنداشى گەر و گۆل و كانىييان ل ھەوا دئىتە دېتن و هندەجا دادايى ژە دئىتە دېتن. ل سەر خىزگەھن پەرافى نافان پىكە دېزىن و ھېلىيان ژە كۆمكۆمە چى دىكىن. ژە (٢ - ٢) ھېكىان دىكت. ل ئەورۇپا و رۆزئافايانا ئاسيا و ژۆربىا رۆزئافايانا ئەفرىقيا و تۈركى و عىراقى و ئىرانى و كەندەقى فارسى و هەندەستانى و سىلانى تىزكەن دئىنتە دەر. زەستانان خوە ل رۆزھلات و رۆزئافايى ئەفرىقيا و پەرافىن دەريايىا سۆر و كەندەقى فارسى دەربازدەكت.

(٦) مهـ سـوـكـاـ ئـالـهـكـ سـبـيـ
 (س) ماـسيـخـورـكـهـيـ بـورـ
 (ع) خـطـافـ الـبـحـرـ اـبـيـضـ الـخـدـينـ
Sterna repressa (L)

٣٥ سم دریزه. ژ جوونی بوری پچه‌کنی بچووکتره. زفستانان نهنييا وي سپبيه، هندك پنويين رهش لينه، و دووماهبيا كولوفانكا سهري رهشه، و ژ ملن پشتيفه خوهليكييه‌كى فهكريي، و ژ بنيقه سپبيه. هافينان بانى سهري وي رهشه، نهرزنك سپبيه، و زك و بهرذك رساسيي. سپيلكا چافان قههوايييه‌كى تاريي. نكل هافينان سوره و دووماهبيا وي تاريي. و زفستانان سوره‌كى ب سهه رهشيقه‌ي. پى هافينان سورن و زفستانان سوره‌كى ب سهه رهشيقه‌نه. كومكومه و پيكده و ب رهخيكده هيلىينان چن دكن و تيزكان دئيننه دهر. باراپتر دو هيکان دكن و هندجا هيکه‌كى ب تنى.. و هيکين وان سپبيه‌كى گهورقه‌نه، پنويين قههوايى لينه. ژ سهري تيرمه‌هئى و پيده ب ريباري د ودلتى مهره دبورت. هافينان ل دهريايها سور و كهندافنى سويس و كهندافنى عهدهن و پهراقنى سومال و كهندافنى فارس و پهراقنى ملبار ل هندستانى و گزيرته‌يىن لاکاديف تيزكان دئينته دهر. زفستانان قهستا پهراقين روزئنافايى هندستانى و روزهلاتا نهفريقيا دكت.

(٧) مهقمسوکا بچووک

(س) ماسیخورکەی قەشانى دندووک زەرد

(ع) خطاف البحر الصغير

Sterna albifrons (L)

١. بشير اللوس، الطيور العراقية، بغداد (مطبعة الرابطة) ١٩٦١، الجزء الثاني.

٢ . عزيز العلي العزي، الطير في (حياة الحيوان) للدميري، بغداد(دار الشؤون الثقافية العامة) ١٩٨٦.

٣ . دكتور محمد مكري: فرهنگ نامهای پرنده‌گان، تهران(مؤسسه انتشارات امیر کبیر) ١٣٦١، جاب سوم.

٤ . عبدالغفار فوور مهلا عهل: راوشکار له جیهاندا، هموئیز(جاپخانه و وزارت رفاهی) ١٣٩٨.

٥ . نه محمد بدھری، هەرھنگی بالندە، هموئیز، چاپخانە و وزارت پەروردە، دەزگای چاب و بلاوكەرنمۇھى تاراس، ٢٠٠١.

٦ . جمشید منصوری، پرنده‌گان ایران، تهران(نشر ذهن اویز)، ١٣٧٩ .

بنه ملا نکلخه نجه ران

هندەك بالندەنە هەرددەم ل پەرى ئاقىن مەياق دئىنە دىتن.
پى درىز و لوقلۇقەنە. رەنگ بەلەكىن. نكلى وان درىزە. ل وەلاتى
مە جوونەك ب تىنى ب رېبارى و قەتلازى دئىتە دىتن.

چەكمەسۆر

(س) چەكمەسۆورە

(ع) الکرسوع؛ أبو مغازل

Himantopus himantopus (L)

(۲۷) سم درىزە. نىر و مىن بىزە رەنگەكىن. نكل زراف و درىز و رەشه. پى
درىز و لوقلۇقە و سۆرن، دەمىن فېرىنىڭ گەلەك ژ كورىيىن دېورن. يىن نىر
زەستانان سەر و ستو و بىنپشت و بىنzk ھەمى سېينە. و پشت و ھەرددو
چەنگ و پاتك رەشن. يا مىن رەشاتى ل پاتكى نىتە. پشت و سەرمل
قەھاۋىيىھەكى تارىنە. و ھافىنان يىن نىر ئەنلى سېينە و پاتك و پشتپاتك
رەشن و يا مىن سەر و ستو پىكقە سېينە سېيلكى چاقان سۆرە. ئەف
بالندەيە بالندەيەكى دوورەمروقق و سله. و گەلەك ب دەنگ و دۆرە
نەمازە ل ھەوا. د ناڭ گىايى بۇرۇدە ھېلىلە خوه چى دكت. ب رېبارى و
قەتلازى ل وەلاتى مە ل ھەوا يان ژى دادايى ل ئەردىن بەردايى و
فەكرى و ل پەرى گەر و كۆل و ئاقىن مەياق رەف دئىتە دىتن و ب
شاقىن خوهىيىن درىز و لوقلۇقەقە ھىدى ھىدى د ناڭ ئاقىنە ب رېقە

دەچت و دچەرت، و دەمىن ھەست ب ترسى دكت سەرى خوه دەھەزىنت. رۆزا (۲۰۰۶/۸/۹) ل ئاقارى
گۈندى سەيزارى ژۇرى رەفەكا ژەشت بالندەيان پىكھاتى ل ھەوا و ل سەر لىيغا گەرەكى ژ بەرى
خودانى قىنىشىنىقە ھاتە دىتن. ل نىقەك و ژىرىپىا ئەورۇقا و ل حەودا دەريايىا سېى و دەريايىا
رەش و دەريايىا قەزوين و ل ئەفرىقيا و توركى و سوورىا و فلستينى و ل نىقەك و نىشىقى عيراقى
و ئىرانى و چىنى و بۇرما و سريلانكى تىزكەن دئىنە دەر. زەستانان خوه ل ئەفرىقيا و ژىرىپىا ئاسيا
دەرباز دكت..

زىدەرەن مفا ژىنەتىيە وەرگەتن

1. بشير اللوس، الطيور العراجية، بغداد (مطبعة الرابطة) 1961، الجزء الثاني.

2. عزيز العلي العزي، الطير في (حياة الحيوان) للدميري، بغداد (دار الشؤون الثقافية العامة) 1986.

3. دكتور محمد مكى، فرهنگ نامهای پەرنىگان، تهران (مؤسسة انتشارات امير كعب)، 1361، جاب سوم.

4. عبدولغەفور مەلا عەلەم، راوشوشكار لە جىياندا، ھەولىپەر (جايىخانەيە وەزارتى رەۋىنلىرى) 1998.

5. ئەحمد بەحرى، فەرەنگى بالندە، ھەولىپەر، جايىخانەيە وەزارتى بەرمۇردە، دەزگاىي جاب و بلاوكىنەمۇنى ئازاس، 2001.

6. جمشيد منصورى، پەرنىگان اپرەن، تهران (نشر ذهن اویز)، 1379.